

30001/4.
Ч 4. ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Ч 4.

В. ВИННИЧЕНКО

МОЛОДА К Р О В

КОМЕДІЯ НА 4 ДІЇ

КООПЕРАТИВНЕ «РУХ» ВИДАВНИЦТВО
ХАРКІВ — 1923



Ч 1. ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Ч 1.

06/10

В. ВИННИЧЕНКО

МОЛОДА К Р О В

КОМЕДІЯ НА 4 ДІИ

36001



КООПЕРАТИВНЕ «РУХ» ВИДАВНИЦТВО
ХАРКІВ 1923

Друкарня В.-Р.Р. У.В.О.
им. Фрунзе.

Львівська державна
наукова бібліотека

711

**МОЛОДА
КРОВ**

15/2-44/5-664

ДІЄВІ ОСОБИ.

Морочинська,—поміщиця, удова.

Антось, студент }
Гаврусь, гімназист } її сини.

Степан Макарович }
Макар Макарович } її брати.

Івга—наймиця у Морочинської

Клим—її батько.

Микита—її дядько.

Явдошка—її сестра.

Панас—наймит у Морочинської.

Семен—парубок.

Баба Саламаха—ворожка.

Парубки, дівчата, селяне.

ДІЯ ПЕРША.

Ідальня старовинного поміщицького дому. Двери в кухню, в витальню й у сіни. Вікна в сад.

Стіл наготовлено до обіду. Коло столу й мисника швидко пораяється Івга (гарненька дівчина в коротенькій спідничці, білій хустці й боса). Вона часом підбігає до вікна, вдивляється в його і знов біжить до столу.

Чується десь у покоях спів Антося. Івга причепурається перед дзеркалом.

З витальні входить Антось. Невеличкий, з піднятими плечима, запалими грудьми, рухи нервові. Побачивши Івгу, перестає співать, озирається й підходить до неї. Івга засоромлюється й любовно позирає на його.

Антось. (*Таємно*) А мати де?

Івга. Там, у покоях.

Антось. (*Нервово, піднято потирає руки*) Так. Зараз дядюшка приїзжає... Га? Ісю! Серденько б'ється? (*Хоче обнять*).

Івга. (*Злякано, соромливо*). Ой, паничу!.. Побачать.

Антось. Ну, то що? Ти—моя жінка. Чого там? І потім, Ісю, знов «паничу»? От яка ти, їй богу! Ну, швидче-б приїзжав дядюшка. Яка тепер година? (*Дивиться на годинник*). Мусить уже бути. Мабуть, поїзї запізнився. (*Знов хоче взяти за руку Івгу*). Ну, Ісю, не треба бути такою боязкою. Хіба-ж ми що?

Івга. (*Раптом закрива лице хусткою й плаче*).

Антось. Ісю!! Чого ти? Що сталось?

Івга. (*Мовчить*).

Антось. Ісю, ради бога, що таке?! Тебе хтось обидив? Ну, скажи-ж!

Івга. (*Не однімаючи хустки від лица*). Я сьогодні одхожу од вас.

Антось. Одходиш? Чого? Що це має значить? Сьогодні? Та-ж приїзжає дядюшка, доля наша рішиться. Ісю! Нічого не розумію.

Івга. Я не можу бути у вас... З мене все село сміється. Проходу нема.

Антось. Хто сміється? От маєш. (*Змішаний*).
ак чекай: сьогодні рішиться все, і ніхто сміятись не буде.

Івга. (*Сумно, безнадійно крутить головою*). Нічого не рішиться. Пані ніколи не дадуть свого согласія.

Антось. Дасть, Ісю! Їй богу, дасть, побачиш. Дядюшка їй об'яснить, мама дуже поважає дядюшку Макара.

Івга. І дядюшка не согласиться... Мужичка... Ой, та що там казать...

Антось. Чекай, Ісю; ти дядюшки Макара не знаєш, значить, помовчи за його говорить. А я тобі кажу, що не тільки согласиться, а вже согласився. Я ж тобі читав його листа. Пам'ятаєш, що він писав? Лучче репана проста мужичка з чистим ясным серцем, ніж панянка з душею, як помийниця. Ну, чого-ж тобі більше? Чудачка. Дядюшка не такий чоловік. Він не урно учений. А учені люде, Ісю, вже давно знають,

що діло не в тому... Ех, чекай, от переїдемо по весіллі в город, побачиш сама. А як будеш учителькою..

Івга. (*Соромливо сміється*). Ой, сядьте! Учителькою... Я й читать не вмію, а вони...

Антось. Все вмітимеш! Побачиш! за рік-два видержиш екзамен на вчительку. Ех, Ісю, переїдемо в город, зараз тобі учителів, книжок. Так тебе обмундіруємо, що через місяць сама себе не впізнаєш. А потім здаси екзамен, построїмо в нашому-ж селі чудесну школу, ти за вчительку, я за вчителя. Хай тоді сміються з нас.

Івга. За які-ж гроші ви построїте?

Антось. Як за які? За свої. Зараз-же по весіллі мене виділяють. Жити ми будемо скромно... Ти подумай, Ісю, скільки ми зможемо добра зробити людям! Така, наприклад, ясна, хороша душа, як у тебе, і в темноті. Читать не вмієш. А скільки-ж таких, як ти!

Івга. А хазяйнувати не будемо?

Антось. Е, бог з ним, з хазяйнуванням! Ми з дітлахою будемо хазяйнувати. Ну, одходиш, чи ні, говори швидче!

Івга. (*Тихо*). Одхожу...

Антось. Усе-ж-таки не віриш? Ні?

Івга. (*Так само*). А Киличка? (*Сумно дивиться на його*).

Антось. (*Змішавшись*). Ну, Киличка... Що-ж Киличка?.. Ну, правда, винен. Так я-ж все-таки трохи покрит свій гріх... А за жінку вона була непідходяща мені. Винен, правда, не криюсь. Ну, а тепер хочу загладити свою вину.

Івга. А з мене вже сміються, що я на Килинкине місце стала. Звели з розуму дівчину, пустили славу, а тепер куди вона? Я не хочу так. Я піду лучче до дому...

Антось. (*Рішуче*). Ну, що-ж? Катай, справді, до дому; так, може, дійсно, краще. Правда, так краще! А я прямо, значить, до тебе зашлю сватів. Так, так, це лучче! А то наймичка, у своєму домі. Правда. Молодчина Іська! Правильно, іди додому. Хай буде по всім правилам. Коли хочеш іти?

Івга. Та не знаю, як там тато...

Антось. Правильно, іди! Бачитись ми можемо й так. Будеш виходити до мене в садок?

Івга. (*Соромливо*). Не знаю.

З кухні входить Явдошка, дівчина років 14—15.

Антось. (*Весело*) А, от і наша помішниця прийшла. Ну, як-же там, Явдосю? Не бачили, не куриться дорога, не летить наш дядюшка-визволитель?

Явдошка. Ні, не видно ще.

Антось. А поїдете з нами, Явдосю, в город? Знаєш, Ісю, ми її теж на учительки. Ій богу! От, справді, чудесна ідея! Як-же мені це в голову не прийшло. Ого! Такий інститут устроїмо, держись тільки! Правда, Явдосю? Хотите в город?

Явдошка. (*Говорить дуже швидко, дрібно і одноманітно*). А тож, хочу. Я в городі ще не була. А, кажуть, там їздять на возах, що без коней. Ніби некіпажі такі, карети. Та не вйокають, як у людей, а гудуть у дудки такі. Та сила-сила їх! Та, мабуть, усе то брехня. Казав Семена Кривого брат.

Антось. Ні, правда. От побачите. Та що-ж це нема їх з вокзалу? Може, що сталось? Пора-б уже. Треба піти подивитись на дорогу. (*Заклопотано швидко виходить*).

І вга. (*Як тільки зачинились за Антосем двері*). А де тато? Чом-же не йдуть? От, госпode! Жду їх, жду, а вони собі сидять там.

Явдошка. Та там причепились до їх дядько Микита. П'яні такі, що аж страх. І знов за землю свою добиваються. Чистий клопіт. Та грозяться панам розказать. От горенько.

І вга. Панам?

Явдошка. А тож! Роскажу, кричать, як ви панів під монастирь хочете підвести. (*Підходить тим часом до столу, жадно огляда його, потім хутко хапає з його наготовлену їжу і пхає собі за пазуху*). Я трошечки, Ісю, трошечки. От ще цього. Та цього. А того можна? Я візьму, я небагато.

І вга. (*Сердито*). Явдохо! Та ти сказала, чи що? А диви хтось ввійде, що я казатиму? Забірайся собі геть! Пришелепувата! Годі-ж, кажу! Чуєш? Явдохо! А диви!

Явдошка. Та я-ж трішечки. От яка!

І вга. (*Прислухається до гомону в сінях*). От, здається, вже хтось і йде.

Входять Клим і Микита. Схожі один на одного, тільки Микита нижчий, добродушніший на вигляд; н'яний.

Клим. (*До Микити*). Ну, йди, йди п'яного, йди. Побачимо. (*Непокійно, злодійкувато озирється*).

Микита. (*Ступає за порі і вперто випростується*). От-же й ввійшов. Ну? Ввійшов і не боюсь.

Івга. (*Незадоволено*). Та чого ви сюди? Дядьку Микито, а що вам треба? Не можна, пани зараз обідать будуть. От їй богу! (*До Явдошки*). Та чого ти ще тут? Іди звідци! (*Випиха Явдошку в кухню*). Тату, заберіть дядька та йдіть собі. От, дивіться!

Микита. Ша, дівко! Ти знай, з ким говориш. Я тут, і, значить, так полагається. Поняла? Ти не думай, що високо вилетиш. Високо несешся, а низько сядеш.

Клим. Та годі, Микито. Ну, годі. Ну, чого ти? Хіба тут місце? Ну, випив і йди додому спать в солому. Випив і йди собі, ляж, проспись.

Микита. (*До Івги, так само*). Ти думаєш, що когось обдуриш? Нет, я старий салдат, на похторительной службі салдацькую кров проливав.

Івга. (*Озираючись на двері в покої*). Дядьку Микито! От, боже-ж мій! Зараз пані ввійдуть. Тату! А, господа. Ну, на віщо ви їх сюди привели?

Микита. Я сам прийшов! Мене не треба водить. За правду я в огонь і в... куда вгодно піду. Ти мене....

Клим. Микито, ходім, бог з ним, ходім собі помаленьку.

Микита. (*Не глянувши навіть на брата, до Івги*). Племянниця! Не задирай носа! Слиш? Я—от босяк, батько твій ограбував мене, ну, не задирай ще носа. Подожди трошки. Ти думаєш много тямиш? А ти знаєш, скудова став челаек на світі? Га?

І в г а. Ну, от вже тепер про обізяну почнуть. От боже-ж мій! Дядьку, я вас прошу: ідіть собі. Я вам винесу чарку горілки, тільки...

Микита. Подожди. Чарка чаркою, то само собою, а от обізяна то. скажем, тоже само собою. Челаек єсть од обізяни. Знаєш? Не, постой. Од обізяни, чи не од обізяни? Я от хочу пана спитать. Чи од обізяни, чи не? Как од обізяни, так... (*Грізно повертається до Кліма*). Так как-же ти смів забрать землю у рідного брата? Га? Давай січас свій вопрос! Я тебе тут питаю і давай свій вопрос!

І в г а. (*Щоб злякати*). Тшш! Пани йдуть, ідіть швидче!

К л и м. (*Хапаючи Микиту за рукав*). Пани йдуть, Микито, ходім, ходім!!

Микита. Ну, так що? Я й спитаю панів! Що мені пани? Я сам пан над панами! Челаек єсть од обізяни. І всьо. Весь вопрос. Я й спитаю пана: маєш ти право у рідного брата землю однімать? Видумаете, я не знаю, що ви тут затіваєте? А, нам всьо звесно. Я на похторительній службі, как бил у... Я, брат, понімаю всякі артикуляції.

К л и м. (*Рішуче*). Ну, знаєш що, Микито? Ходім, я тобі щось скажу. Ходім до пана, хай пан нас розсудять. Ходім... Ні, ходім! Пан у канторі, ходім. Раз так, то ходім. У кантору, пан у канторі. Ходім!

Микита. У канторі? А-а, ну, ходім у кантору. Ти думаєш, я кантори боюся? Я брат, землі не крав у брата рідного, я....

К л и м. Ну, добре, добре. Іди. (*Обережно витихає його в сінні й зачиняє за собою двері*).

В вікно в сей час зазирає кілька разів Панас. Коли брати вийшли, він підходить знов до вікна. Зтиха чукає:

Івго! Івго!

Івга. (*Підбігає*). Ой, чого тебе тут носить? Сховайся, а то як побачать....

Панас. Та вже можна, чи ще не пора? Надокучило сидіти в кушах, хай воно сказиться.

Івга. Можна. Іди, хтось іде! (*Хутко одходить*).

Панас. (*Ховається*).

З вітальні поспішно, щось поправляючи на собі, входить Морочинська, з добрим, невиразним лицем жінка й здивовано озирается по хаті. Питає:

А де-ж вони?

Івга. Хто, пані?

Морочинська. Та.... Хто-ж тут оце балакав?

Івга. Та то заходив прикащик. Питався пана.

Морочинська. А я вже думала, що то наші приїхали з вокзалу. Що-ж це їх так довгенько нема; ще, хай хранить господь милосердний, що трапилось в дорозі. (*В саду чується виття собаки*). Ох, боже мій! Знов той собака! (*Схвильовано хапається за серце і тяжко дихає*). Що ж це таке, царице небесна?! Доки-ж це буде? Що ж воно таке? Та дивились хлопці в кушах? Не може-ж бути, щоб не можна було найти її! Біжи, скажи Панасові, щоб... чи кому там, щоб пошукали. Та пильно. (*Собака знов вие*). От, от... (*Моро-*

чинська в трівозі й злякано озирається по хаті). Та що ж це, госпode, таке? Біжи, Ісю, скажи хлопцям...

Івга. Та шукали, пані. Кажуть, що то не собака вие.

Морочинська. *(З захованою тривогою)*. Як то не собака? А що ж то може бути? Як то не собака, я питаю! Оце мені подобається. Ну, що-ж то може бути, говори.

Івга. А я знаю?

Морочинська. Як то не знаєш? Що-ж то може вити вдень? *(Собака вие)*. Ні, це щось просто неможливе! Поклич мені сюди Панаса...

Івга. *(Підходить до вікна й чукає)*: Панасе!.. Панасе!..

Голос Панаса, з саду: А—гов!... А що там?

Івга. Іди, пані кличуть. Та ногами, хутко!

Панас. *(У вікно, скидаючи тапку)*. Пані мене кликали?

Морочинська. Панасе, що-ж це таке? За чим-же ви там дивитесь? Що то за біда така, що ви не можете вигнать якогось пса з саду? Пошукай та вижени мені зразу.

Панас. Та я, пані, оце саме й шукаю в саду того проклятого собаку. Та коли-ж нема нігде тварюки. Прямо аж страх бере, що воно таке, ей бо, пані, щоб я з цього місця не зійшов: чую—вие, біжу на те місце—нема. Нема, як крізь землю провалилась. А у мене ж під носом вила, он там, у кущах. Мара якась! Нечиста сила, чи що?

Морочинська. (*Махаючи на його рукою*). А що ти говориш! Чи то-ж можна таке верзти! А чи ти з розумом?

Панас. А що ви думаете, пані? А чи не вив так само собака, чи хто його там зна, коло Самокиша, як мало статись з ним оте нещастя? Вило от так самісінько, як оце у нас тепер. Ёй бо, пані!

Морочинська. (*Злякано, хрестячись*). А, що ти кажеш! А, що ти говориш, хай бог боронить! Сказався ти, чи що? Іди собі. Таке наговорить. (*Дуже занепокоєна іде в покої*).

Панас. (*Закує зубу і підморює Івзі*). Злякалась-таки! Ще вити, чи годі? (*Раптом затуля кулаком рота й приглушено реоче*). От дурна стара, хай тобі западеться! А за бабою ще не хоче посилати?

Івга. Стидається синів.

Панас. Покличе. Та ще вить, чи буде? Буде, мабуть?

Івга. Буде, буде. Ввечері приходь до нас.

Панас. Так десятка-ж! Чуєш?

Івга. Та добре. Тікай, щось іде.

Панас. (*Зникає за вікном*).

Входить Клим. Озирається й шепотом питає:
— А що, як там?

Івга. Ай, тату! Ну, чого вам? От, їй-же богу, які люде....

Клим. Тшш! Рощитуєшся?

Івга. Та рощитуюсь, сказала-ж вам.

Клим. Ну, то добре. Добре. Главне, щоб по закону! Раз буде діло по закону—нічого не бійся. І боже

тебе борони там щось так. Знаєш, паничі... вони там уміють... хусточку чи сережки. І той—і пропало.. А як по закону..

Івга. А, тату, як мені це вже остогидло. Ідїть у кантору та берїть рощот. Я-ж слухаюсь вас, одхожу, чого-ж вам ще? Ідїть, а то дядько Микита знов прибіжать.

Клим. Не прибіжить. А ти слухай, що батько говорить. Батько поганого не навчить. По закону, кажу, то головне. Раз єсть закон—ніхто тобі нічого. А то буде так, як з Килинкою. Що з того, що він хату їй поставив?.

Входить Степан Макарович. Худий, випрямлений добродій з жовтим, недужим лицем. Побачивши Кліма, незадоволено й строго питає:

—А що треба? Чого сюди прийшов? Що за безпорядок?

Клим. *(Низько, угодливо вклоняючись)*. До вашої милости, паночку. Маю маленький клопіт до вас, панунцю....

Степан Макарович. А порядок знаєш? Чи вчити треба? Чи, може, з своїми порядками прийшов? Ви тепер поставали розумні. Сказано раз: контора. Від другої до п'ятої в конторі. Геть звідци!

Клим. *(Ще угодливіше вклоняючись і посміхаючись)*. Ей, куди вже нам, паночку, з своїми порядками. Та чи їй знайдеться у всьому світі така голова, щоб ваші порядки перемудрила. А я до вас нащот дочки своєї, от її... Хочу взяти її од вас.

Ст. Мак. (*Трохи пізніше*). Івгу? Рощот? (*Схаченувшись*) Ну, це все одно,—в контору. Од двох до трьох.

Клим. Бо бачите, паночку, почали вже люде верзти всяку чепухерію по селі нащот моєї дочки і, звиніть, вашого племінника, панича, значить, Антося. Так я, виходить...

Ст. Мак. Приходь в контору. (*Раптом приходячи в мів*). В контору, говориться вам, мурляки! „Антося, Антося“... А ти нащо так свою дочку виковав, що вона заводить всякі штуки з паничами? „Антося“. Знать не знаю. В контору! Я вас навчу... Мазепня чортова. Поміраць буде, а порядок... „Антося. Антося“.

Втискується Микита.

Ст. Мак. (*Лютю*) А тобі ще чого?! Чого треба?

Микита. (*Сердечно*). Ваше благородіє! Я босяк, я пізнаю... Ваше благородіє, позвольте ваш вопрос. (*Клим хоче його випхнути*) Пойди вон! Ти! Ваше благородіє! Позвольте ваш вопрос...

Ст. Мак. (*Хутко іде до дверей в сіни*). А, чортової душі мужичня!.. Панасе! Юхиме!

Клим. Микито! Ходім, пан гніваються... Ходім, братіку, бог з ним, он пан, бач, серчають...

Микита. Ваше благородіє! З чого став чоловік? Позвольте ваш вопрос.

Ст. Мак. (*Рішуче й мовчки бере Микиту за плече й випихає з хати. За ним і Кліма. До Іви*). За рощотом у контору. Чуєш?

Івга. Чую, пане.

Ст. Мак. А що до Антося... Що там у вас, нарешті, з тим Антосем? Що? Женитись хоче? В тебе є розум у голові, чи нема? Ну? Чого мовчиш? Може, дитина буде? Що?

Івга. *(Соромливо затуляючи рукавом лице)*. Ой, що ви, пане!

Ст. Мак. Ну, так чого-ж жєнитись? Він тебе обманив? Було що-небудь? Га?

Івга. Ой, що ви!!

Ст. Мак. Ну, так якого-ж біса вам треба зрештою? На віщо женитись?

Івга. А я знаю? Хіба то я? Панич хотять...

Ст. Мак. Панич твій ідіот, а по-твоєму, по-мужицькому, йолоп. Розумієш? Так ти йому й скажи. Панича твого треба женить різкою!

(Чути грокїт екіпажа).

Ст. Мак. Хтось під'їхав? З вокзалу, мабуть *(Хутко виходить)*.

(Гомін голосів).

З вітальні входить Гаврусь, хлопець год 17 в їм-назичній блузї, яку, хвилюючись, обсмикує. В руках йому папер, з якого він поспїшно читає. Бачить Івгу, до неї:

Івго! Слухай, Івго. *(Соромиться)*. Я от написав вірші... на зустріч дядюшки та... той... не знаю... Чорт його зна, якось не...

Івга. *(Поглядаючи весь час на двері, неуважно)*. Ага, ага. Хороші вийшли?

Гаврусь. Та от не знаю. А ну, послухай, як воно виходить, чи добре з боку. Автору, знаєш, самому непомітно. От ти послухай. (*Ще більш хвилюючись, читає*):

«Привіт тобі, бурлаче рідний,
Ти мир і спокій нам несеш.

Мир і спокій—це на щот того, що дядюшка умовить маму погодитись на ваш шлюб... Розумієш? Нічого, правда?

Івга. А тож... дуже гарно...

Гаврусь. (*Читає*):

«Ти мир і спокій нам несеш...
Нехай обнімуться багатий з бідним.
І восхвалять, що ти живеш.
Ти—ангел кроткий, справедливий...
Привіт тобі ми всі речем...

Івга. Ричим? А чого-ж ми ричим?

Гаврусь. Та не „ричим“, а речем. Це по слов'янськи. Для рифми. Чекай! Ідуть, здається? Слухай, Івго, а коли читать, як ти гадаєш? Як сядемо обідать, чи тепер-же, зразу? Га?

Івга. Ой, паниченьку, не знаю. А дуже страшні ваші дядюшка Макар?

Гаврусь. Що? Ні... мабуть, зразу, як ввійде. Так краще. (*Обсмикує блюзу*).

Антось. (*Вбігає, до Іви*). Ідуть. Нічого, все буде добре, ти не бійся. (*Огляда її, поправляє на голові хустку, хвилюється*). Нічого, чудесно... Дядюшер трохи з дороги зтомлений і сердитий... Та це

нічого... Зараз будуть... А-а, Гаврусь! Вірші, мабуть? Ну, катай, катай! Коли написав?

Гаврусь. *(Не розуміючи й не чуючи його)*. Га? Не мішай, Антосю. *(Шепоче про себе, заклада руку за пояс, прийма пози)*.

Антось. Ну, нічого, читай, читай. Держись, Ісю, ідуть! *(Підбадьорюючи, підморгує їй, одходить в бік)*.

Входять Морочинська і Макар Макарович згорблений, не старий, нервовий.

Макар Макарович. Прямо варварство! Люде культурні, двадцятий вік... О, і тут повно мух. Запам'ятай: мухи—це разнощики мікробів. В Америці премії дають за знищення мух, а вам можна дати за добрий розплід.

Гаврусь. *(Як тільки входить Мак. Мак, виступа наперед, чепуриться, прокашлюється й вичікує відповідної хвилини)*.

Антось. Нічого, дядюшка, ми вас од мух сховаємо!

Мак. Мак. А від мікробів сховаєш? «Мух»! Бричку дали таку, що всі нерви вимотала. Кучер ідіот. Сонце пече. Тут мухи. Голова як не трісне...

Гаврусь. *(Виступивши трохи наперед, хоче читати)*. Дядюшка!

Мак. Мак. А, здоров, здоров! Виробляють тут собі всякі дурниці, а ти їдь їх розбороняй.

Морочинська. *(До Іви)*. Чи там обід уже готовий?

І вга. Готовий, пані.

Морочинська. Ну, то, мабуть, можна давать. Сідай, Макарку, поїси та й пройде...

Мак. Мак. Може, маєш які порошки од голови? Пошукай-но...

Морочинська. Ех, ви, городяне! Проїхав три з половиною верстви та й роскис уже... Ну, ну, не буду, не буду. Фенацитину дать?

Мак. Мак. Давай, що є.

Морочинська. *(Виходить)*.

Гаврусь. *(Прокашлявшись)* Дядюшка!... Привіт тобі бурлаче рідний!

Антось. Почекай, Гаврюшка! Дядюшка, от моя наречена... *(Хвилюється й не може далі говорити)*.

Мак. Мак. *(Коротко оглядає Івгу)*. Умгу... А де-ж Степан Макарович дівся?

І вга. *(Хутко виходить в кухню)*.

Антось. Покликали чогось в контору. Так ви, дядюшка...

Мак. Мак. А ти все лайдачиш? На службу не хочеш? Для чого-ж університетські лави протирав? Учителювать? І то не погане діло. Побачимо, побачимо, не хвилюйся. Наперед дай оддихати від вашої азіатчини. А читать хоч уміє твоя наречена? Мордочка у неї нічого, та що за мордочкою? Коли й серце таке, як мордочка, то ще не біда. А нерви як? Панські?

Антось. Серцем вона, дядюшка, власне й взяла мене. Страшно щира дівчина, чиста, соромлива.

Мак. Мак. Одно слово—ангел. Так і знав. Тільки ти не так голосно розхвалюй, у мене аж в ухах дзвенить от ваших голосів. Ви тут так кричите всі, наче ми в полі жнемо. Ну, де-ж її той фенацитин? Брудно... Мухня скрізь... І не культурні люде... Учителем хочеш бути. Научиш... А ча обід, розуміється, борщ і свинина. Як ззів, так і замреш, як... мумія год на сто.

Морочинська. (*Входячи з шклянкою води і порошком в руках, до Мак. Мак.*). Ось єсть; зараз будеш приймать, чи по обіді?

Мак. Мак. Куди там по обіді! Давай зараз... (*Бере порошок і виливає, дивиться на шклянку*). Брудна, розуміється. А дворянство береже. Це фенацитин?

Морочинська. Фенацитин. Гаврусю! А ти-ж чого там стоїш такий похмурий? Біжи, поклич Степана Макаровича. Хутенько! (*Гаврусь не рушиться*). Сідай, Макарку. Сьогодні у нас борщ деревенський з свининою... Мабуть, давненько вже не їв, скучив?

Мак. Мак. А, скучив, скучив, що й казати. Тільки ти наперед покла поклич, хочу висповідатись. Ну, та що робитимеш? Будем обідать. А у вас тут. межиусобиці? Га? Антося обижаєте?

Морочинська. Його обидиш!. Сідай, сідай, серце... От сюди...

Мак. Мак. (*Сідаючи*). А що, сестро, як ти гадаєш? От я тобі маленьку загадку дам. Що краще: чи дегенератка-інститутка «благородної» дворянської

крові, чи здорова духом і тілом дівчина з народу? А ну, розгадай. А я тим часом «свининки» собі покладу. Ну?

Морочинська. Так. Я так і знала. Чуло моє серце, що не дурно ти їдеш. Значить, ти вже за адвоката у племінничка?.. Ну, давайте краще обідать. А того, Антосю, не буде. Хоч ти тут всіх дядьків своїх склич, хоч ріжте мене живою, а того не буде. Помру я, тоді хоч усі побратайтесь з мужичкою. А я — дворянка і за стіл з мужичкою не сяду. А ту наречену сьогодні-ж виправлю додому. Вона того й пішла сюди служити. Батько має до сотні десятин землі, а дітей у найми віддає... Знаємо, чого їй хочеться.

Антось. Ви не маєте, мамо, ніякого права так говорити на дівчину...

Морочинська. А, дай мені спокій з своїми правами. Надавалися вже тих правів мужикам годі.

Мак. Мак. Один мій приятель усе просить мене, щоб я йому дав рекомендації до своїх родичів поміщиків робити у їх розкопки могил — вишукує там всяку старовину. Чи не могла-б ти часом дозволить йому приїхати до тебе? Йому-б і копати не треба було, старовина з тебе так і випірає зо всіх боків.

Морочинська (*Раптом починає плакати*). Не бачились два роки. Приїхав, — кричить, не привітався, сердиться. Мухи йому. Тепер мужичку якусь...

Мак. Мак. (*Ніяково, дратуючись*). Ну, от, жіночі аргументи. Сльози... Чого, спитатися? Ну, чого? Маєш!

Морочинська. Сьогодні-ж її вижену! (До Антося). Можеш туди ходити до неї. Ти на ці штуки майстер....

Антось. Мамаша, позвольте вам сказати...

Морочинська. Я вже знаю, до чого воно йдеться, знаю. Не дурно-ж той собака виє день і ніч. Ой, бачу, що не дурно!...

Мак. Мак. (Дуже зацікавлено). А, так у вас тут є собаки астрологи, що долю віщують? Йй богу пошлю сюди приятеля свого, він тут чудесні старовинні штуки може одкопати.

Морочинська. Смійтеся, смійтеся, учені. Бачили ми вже таких розумних. (До Антося). А ти ще молодий з матері сміятись. Чом ти не сміявся, як я тебе вихожувала, як слабкий був? Тоді: «мамо»?

(Входить Степан Макарович. Заспаний, говорить роздратовано).

Степ. Мак. Мужичва подла! Ніяк не привчу до якоїсь системи, до дисципліни. Порядок — то їх лютий ворог. Хху!! (До Морочинської). Дав рощот Климові. Івга одходить.

Морочинська. (Вражено). Яка Івга?

Степ. Мак. Та яка-ж? Наша...

Морочинська. Та як? Сьогодні? Зараз?

Степ. Мак. Сьогодні, зараз.

Антось. Бачите, мамо: трошки помилились? А дівчину образили... Так раз-у-раз... Е, що говорить!

Входить Івга, одягнена. Потупивши очі, підходить до Морочинської, уклоняється, й тихо говорить.

І в г а. Простіть, пані. Тато велять додому йти. Я вже йду. Там за мене поки-що Пріська буде.

Морочинська. Та чого-ж так зразу? Чого тобі? Що тобі такого зробили тут? Обидив хто?

І в г а. Ні, спасибі, не обидили...

Морочинська. Ну, так чого-ж ти?

І в г а. *(Мовчить, уклоняється усім, тихо говорить „прощайте“ й виходить).*

А н т о с ь. *(Різка підводиться).* «Чого, чого!» Образили дівчину та й «чого».

Морочинська. *(Видно, трохи змішана, стискує плечима).*

С т. М а к. Ну, чого там, обідать. Знов на десять минут пізніше обідаємо. Сідай, Антоне. Годі. А ти, Гаврусь?

Г а в р у с ь. *(Увесь час намірявся сказати вірші; тепер рішуче підходить до Мак. Мак., починає).* Дядюшка! Позвольте вам принести наш привіт. *(Мне папер і хоче читати).*

М а к. М а к. Що це? Вірші, може, не дай Бог?

Морочинська. А, Гаврусю, дай-но спокій з своїми віршами, найшов час! Сідай краще обідать.

Г а в р у с ь. *(Обурено).* Ну, це, мамо, некультурно... і просто не... цивілізовано!! *(Повертається й швидко виходить з хати).*

Морочинська. *(До Мак. Мак).* От тобі ваша культура! Гарно? *(До Антося).* Сідай обідать, годі там.

А н т о с ь. Не хочу! *(Круто повертається й теж виходить).*

ДІЯ ДРУГА.

На задньому плані хата й подвір'я Кліма. Передній кін—вулиця. Тин, ворота, перелаз.

Вечір.

Біля воріт стоять Івга, Панас, Явдошка й Семен, спокійний, добродушний, навіть флегматичний парубок. Всі часто подивляються в один бік, когось ждучи.

П а н а с. (*Семенові*). Та боже тебе борони говорити, що я казав. Чуєш? А то проженуть враз, гляди!

С е м е н. (*Крутячи головою*). Ну, сторія. Як-же ти тепер Панасе? Га?

П а н а с. Я? Ого! Я знайду собі раду. Правда, Ісю? (*підморгує*). Та що! Та ти знаєш, що він вигадує? Скажу, Івго; страшно кортить. Знаєш, що він примудрує? «Як поженимось, каже, так я тебе учителькою заделаю». Ну? (*Од душі регоче*).

С е м е н. (*Здивовано*). Та бре?!

П а н а с. Щоб я пропав! От так учителька буде, ге-ге ге. Ісько, а чого вчитимеш, га?

І в г а. Та тихо, сказився, чи що?

П а н а с. Нема нікого. Та, каже, спродаю землю, а на ті гроші настрою шкіл та й будемо учить дітей. Та не тільки дітей, а й усяких, і старих. Он куда наша Іська пішла! А що?

С е м е н. Хороший чоловік, видно.

П а н а с. Хто? Антось? Дурак і все. Я-б, маючи його часть... та я-б такого настроїв, що держись. Вся земля на весь в'їзд була-б моя «Хороший!» Жирує'

стерво, не зна, куди гроші дівать. Ну, скажи на милость, бере дівку та за книжки й на учительку заде-
лувать. Сказитись треба.

Семен. Е, не скажи, брат. Я он як служив у інжинера, дак бачив тих баришеньок з образуванням. Очирвательні дівчата! Єсть такі, що й за нашого брата стоять, верно.

Панас. Е, стоять... А ти, Івго, знаєш що: таки прибав трохи. Побий мене бог, мало! Ти-ж сама подумай...

Івга. (*Раптом дратуючись*). Е, Панасе, іди ти к чортам собачим! Знаєш? Хочеш діло робить, то роби. А чого крутиш? «Мало»!.

Панас. Та хто крутить? Сама ти крутиш, стерво! Диви! Хто казав, що двісті рублів до весілля і двісті по весіллі? Хто? Ще й перекривляється. От візьму та й докажу твоєму розумнику, яка ти чесна, і будеш знать. Кривиться! Не кривилась, як бігла до мене в стайню. Двесті рублей давай! От і все! Подумаєш, яка дешева. І собакою їй вий, і того дурня підговорюй, і.... Вона потім буде собі панькою жити, а ти... Не согласен.

Івга. Не согласен, не треба. Можеш іти до його доказувать, боюсь я тебе. Іди хоч зараз. Іди.

Панас. Та й піду.

Івга. То йди, чого-ж стоїш? Іди... Тільки знай, що завтра-ж з економії полетиш. Чи повірить він тобі, а полетить—полетиш, серце. Він йому повірить! Дурний ти, і дурний піп тебе хрестив.

Панас. Та ти вмієш чоловіка обійти. Звесна.

Івга. Та вмію, чи ні, то мій клопіт, а ти не крути.

Якийсь час усі мовчать.

Панас. *(Примушено сміючись)*. Ну, дурненька! Я пожартував. Хай буде так. Не серчай...

Івга. Та мені чого серчать? Про мене! Тільки-ж...

Явдошка. *(Яка весь час прудко подивляється на всіх, наче жадно ловить кожне слово, до Панаса скоромовкою)*. А ти чого хвалився коло церкви, що схочеш, то можеш вивернуть Івгу, як рукавицю? Га?

Панас. А тебе не б'ють, не дригай ногами. Знаєш зась?

Явдошка. Овва!

Івга. Цить, Явдохо. Хай собі говорить. *(До Семена)*. Так ти, Семене, не дуже-ж, чуєш? А злегенька. Мовляв, так і так, не можна наших дівчат зводити. Ні битись, ні сваритись, а так...

Семен. *(Добродушно)*. Я понімаю: полякати. Це як я служив у інжинера... Так він, сукин кот, знаєте, унадився за своєю горнишною, служанкою, виходить. Прямо біда! А вона там з другим любилася. Дак попросила мене: «Зделай, каже, пожалуста, йому що-небудь, щоб одчепився». Дак я що? Зачим битись? Я взяв ще одного парнишку та й засіли в сінях. Там, значить, де він мусить до неї йти. Ну, як тільки він до її дверей, а ми—хить! та й накрили його моїм сіряком. Та січас один за ноги, другий за руки, обкрутили тай

понесли. Легенький був. І такий хороший собі чоловік, ласкавий. Ну, понесли. Винесли. Винесли на гору,— крута така там була гора!—та й витрусили з сіряка вниз. Покотився, сукин син, з гори, як гарбуз... (*Добродушно сміється*). Їй—їй! З тої пори ніколи вже не чіплявся. Биться не нада, зачим?

І в г а. Е, ні, і так не треба! Ви йому тільки так, словами... От, мовляв, що славу пускає на дівчину. Дівчина чесна, хтось-би посватав, так тепер уже не може. От так якось....

Се мен. Я понімаю: пристидить. Зачим строго? Панич хоролий чоловік, тут що не кажи. І простого народу не цурається, допомгти коли, так первий чоловік. З хлопцями співать ходить, чого більше? Биться з таким чоловіком—гріх просто. Я по городському з ним поговорю, по-благородному. Ти вже не бійся, жив між ними, то вже знаю, як і що сказать. Наслухався. Поговорю так, що..

З хати виходить Клим, гукає:

—Івго!

І в г а. Чого? Зараз.

К л и м. (*Підходячи*). А, це хлопці... Балакаєте? А, то балакайте, балакайте Драстуйте.

П а н а с. Драстуйте, дядьку Климе. Ось дочку вашу сватаєм, ха-ха-ха!

К л и м. Хе, хе, хе! Ну, що-ж, сватайте з богом, сватайте. Аби, мовляв, той... сваталось. (*До Івги*). Не було ще?

Івга. Та ні, ще. Сидить собі в хаті, чого ходите. От ще, їй богу, наче з маленькою!

Клим. Мовчи, дурна. Ти проживи з мое та й сердься. З «маленькою»! Щастя—як птиця, випустив—не піймаєш. Лови його в десять рук.

Панас. (*Поважно*). А що-ж, дядько Клим правду кажуть.

Клим. А так! Ти поживи на світі. Що ти знаєш? Так думаєш, воно тобі так і сяде на плечі? Еге-ж! Розум у тебе, дівко, жіночий. Що ти знаєш? Миски, кочерги... От ти собі тільки те й думаєш, як націлуватись з ним, як-би в садок вибігти до його. А що з того буде, те тобі й не в голові. А все село знає. «Панич, панич»... А панич що? Панич паничом. А коли по закону, так і панич тобі рівний. Закон всіх рівняє. Зв'яжи законом, і не розрубати сокирою. А так! От ти за горнишну була, а поступай по закону, будеш з панами ручкаться. І нікого не бійся. А хто проти закону йде, той байстрюків водить, як от та сама Килінка, що бігала до панича. От воно як!

Івга. Ой, тату, аж у печінках мені сидять ваші балачки. Чула вже сто раз. Ідіть у хату, бо прийде, а ви тут. Як треба буде—Явдошка скаже вам. Ідіть.

Клим. Та йду, йду. А хлопці-ж уже... той... Уже говорила з хлопцями?

Панас. Уже, дядьку! Всю машинерію знаємо. Не бійтеся, могорич будете ставити!

К л и м. А, ну, то боже поможи. Я підутати. Ти-ж, Явдосю, нікуди не забігай. За тобою не дивись, то так і завієшся. Коло Ісі будь...

Явдошка. Та добре вже, добре.

К л и м. «Добре, добре»! Учені... (*Бурмочучи щось, іде в хату.*)

Панас. А його щось немає. Може, мамаша не пустила?

Івга. Прийде. Слухай, Явдошко, а баба Саламаха казала, що ждатиме в себе чи в невістки?

Явдошка. (*Скоромовкою*). В себе. Казала: «Як тільки постукаєте в віконце, так і підутати». Вже буде ждати. Може, збігуть ще?

Івга. Ні, побіжиш, як він прийде. Що, може, справді стара Морочинська не схоче ворожити.

Панас. От-же дурна, хай тобі лихо! А ще пані! Собака виє, а вона молебствія править та за ворожкою посилає.

Семен. Боїться. Бува, що й справді нечиста сила виє. От тут недавно...

Явдошка. Баба Саламаха каже, що вона сама вичитувала одну жінку: відьма на неї кинулась собакою. Так три дні лизала жінка денце помийниці. І помоглося!

Семен. От тут недавно один чоловік...

Явдошка. А в Волосяній відьма перекинулася у жабу, та як учепилась одній дівці у шию, так і досі не може одірвати. Кров смоче.

Семен. І то буває. От тут один чоловік...

Явдошка. Баба Саламаха казала, що треба тій дівці розрізати жилу...

Семен. Тю! та дай-же сказати! Ну, й язикате!

Явдошка. (*Хапаючись*). Треба розрізати жилу, напустить у глечик крові. А тою та поливають жабу. Так вона захлидеться та й одпаде. Тепер кажи ти!

Семен. Та я кажу, що тут один чоловік...

Івга. А ну, помовчіть трохи: щось ніби співає.

Прислухаються. Чути спів Антося. Слів не розібрати.

Івга. Тікайте! Ідіть собі десь далі. Явдошко, ходім у хату.

Панас. А коли-ж нам приходить?

Івга. Так, трошки згодом. Ви десь тут поблизу сядьте, тільки щоб вас не видно було. А Явдошка потім прибіжить і скаже вам.

Семен. Може-б, ще хлопців та дівчат узять? При людях воно краще.

Івга. Беріть. Та не треба тільки гостро. Чуєш, Семене? Се-ж не парубок.

Семен. Та зачим гостро? От чудачка! Я понімаю, ти мене вже, брат, не вчи, як по їхньому балакають... Конешно, що не парубок...

Івга. Ну, то йдіть швидче, щоб не помітив.

Панас і Семен. (*Прудко одходять убік по вулиці і зникають*).

Івга й Явдошка. (*Прислухаючись до Антосявого співу, ідуть до хати*).

К л и м. *(Виходячи)*. А що? Йде?

І в г а й Я в д о ш к а. *(Разом)* Ай, тату! Сидить бо там!—Іде, тікайте в хату!

(Всі ховаються. Явдошка й Івга визирають з-за дверей. Спів стає чутиніше).

А н т о с ь. *(Помаму підходить і стиха співає).*

„Журба моя, журба, журба проклятая,
Ти-ж мене засушила з білих ніг звалила“.

(Кахляє. Припиняє ходу, озирается й трохи голосніше співа).

„А я тій журбі та не піддаюся,
Піду до корчомки, горілки нап'юся“.

(Знов кахляє).

Я в д о ш к а. *(Вибігаючи з хати, боязко озирается й підбігає до воріт).*

А н т о с ь. *(Радісно)* Добри-вечір! А де Іся?

Я в д о ш к а. Тш! Тато вдома. Не пускають.

А н т о с ь. Та ну?! От такої .. Та хоч на хвилинку, може, можна? Як-небудь, крадькома. Покличте, Явдосю. Ви-ж моя союзниця вірная. Га? Скажіть, на хвилиночку; діло єсть невеличке, але важне.

Я в д о ш к а. А ви обіщали хустку й сережки, та все не приносите!

А н т о с ь. Ах, правда! Забув, знов забув! Ну, що ти скажеш! Простіть, союзниця хороша, така у мене голова тепер, що геть усе забуваю. Клопоту мені тепер багато. Ну, більше не забуду. От вам присягаюсь, що

завтра вже принесу. Покличте, не сердьтесь. Скажіть— на одну хвилиночку. Ми тут тихенько, так що тато не почують. Як миші будемо. Пошелестимо трошки і розійдемося. Га?

Явдошка. Добре, я покличу. Тільки глядіть, щоб завтра вже не забули...

Антось. Ні-за-що не забуду! Слово! От спасибі, союзниці.

Явдошка. Та сховайтеся за тин, щоб тато, бува, не побачили.

Антось. Сховаюсь, сховаюсь, куди хочете сховаясь. Ось тут, добре? (*Присідає за тином*).

Явдошка. Добре. Та тихо сидіть. (*Біжить у хату*).

Івга. (*Виходить з хати і нерішуче, що-хвилини озируючись, наближається до воріт*).

Антось. (*Підводячись*). Ну, слава богу! Добрий вечір!

Івга. (*Тихо, соромливо*). Добрий вечір!

Антось. Перелазь сюди! Швидче!

Івга (*Злякано*). Ой, не можна, що ви! Тато так і пасуть мене очима. Зараз-же кинуться шукати.

Антось. Ех, яке, їй богу, свинство! Ну, що-ж, має рацію, що боїться, має. Ну, нічого, недовго вже Сьогодні-завтра рішиться. Дядя Макар таки свого дійде. Я прийшов тобі сказати, що завтра має бути у нас уже серйозна балачка. Так або так. Наша візьме, тут нема що. Сумно тільки, що таке діло приходить-ся з такою мукою добиваться... Ну, та нічого. Не

треба про це говорити, все буде добре. Правда, моя чиста? Правда, моя невинна дівчинко? Га?

Івга. А чи правда-ж, що дядюшка Макар Макарович стоять за нас?

Антось. Та розуміється, правда! Бог з тобою, що-ж я тебе обманю, чи що? Ах, не віриш ти мені...

Івга. Та я вірю, тільки мені дивно: чого-б їм стояти за мене? Ви—панич, можете взяти за себе багачку, пнянку. А я що?

Антось. Знаєш, Ісю, що мені сказав дядюшка Макар у той-же день, як приїхав і як побачив тебе? Ми з ним осталися самі в хаті. Він взяв мене за руку, поцілував і сказав: «Ну, хлопче. Мати тобі дорікає, що ти береш мужичку і убогу. А я тобі скажу, що ти береш великий скабр. Я трошки людей знаю і скажу тобі, що це золота дівчина, у неї лице світиться. Так і сказав «світиться». Ну? Ну, моя світла, що ти на це? Ех, Ісю, Ісю! Колись, як ми з тобою трошки поживем, як познайомишся ти з нашим панським життям, як трошки навчишся розбиратися у всьому, ти сама побачиш, що нема нічого дивного в тому, що всякий чесний розумний чоловік буде старатися, як каже дядюшка Макар, налити в свої жили нової, молодой крові. А в тебе чиста, молода, незаймана кров! От через що і я і дядюшка Макар не хочемо панянки, а хочемо нашу милу мужичку, нашу Іську маленьку. Розумієш тепер?

Івга. (Ніжно). Розумію...

Антось. А, може-б, ти все-таки трошки посиділа зо мною в садку? Га? Так скучив за тобою. Хо-

четься посидіти близенько коло тебе, а тут усе видно, люде ходять. Ходім?

Івга. Ой, не можу-ж я, любий мій! Хіба-ж я не рада сама? Серце крається, та що я вдію? Он тато грозилися, що як побачать мене з вами, то одішлють до дядька в Немазане. А я-ж там пропаду без вас.

Антось. Та не «вас», а «тебе». Ну, скажи «тебе»

Івга. (*Дуже засоромлено*). Я не смію...

Антось. (*Зворушено*). «Я не смію». Як мило ти це сказала! Ну, хіба-ж може сказати так панна? Ні, чекай, ти тепер ще не можеш зрозуміти. Ти знаєш, Ісю, я тепер таким себе дужим почуваю, що... Ну, нічого, хай так. Потім ти все узнаєш... Колись...

Клим. (*Виходячи з хати*). Івго!

Антось. (*Поспішно присідає*).

Івга. (*Одходячи від тини, м'яко*). Що, тату?

Клим. А що ти там робиш? Чого тобі там треба?

Івга. Та я виглядаю Меланку, мала зайти до мене та чогось немає...

Клим. «Меланку»... Знаю, яку ти Меланку виглядаєш. Я тобі покажу Меланок. З паничами водитись. Зараз мені в хату.

Івга. О, «з паничами»!

Клим. В хату! В хату! А йому й ноги поперебиваю, як буде лазить тут. Знаємо вже його штуки. Як хоче тебе бачить, хай старостів засилає, а байстрят плодить хай з другими плодить. «Меланку»...

Обое заходять в хату.

Антось. *(Помалу підводиться й обережно визи-
рає. Якийсь час задумливо і сумно стоїть біля тину.
потім придивляється до хати й нерішуче кашляє.
Злякавшись свого кашлю, хутко присідає. Знов визирає
й кашляє).*

Явдошка. *(Вибіга з хати, підбігає до тину,
шопоче).* Тихо, бо тато чують. Посидьте трохи, вони
саме лягають спати.

Антось. Явдосю, союзнице мила! Ради бога;
скажіть, що на одну ще хвилину, я чогось не сказав.
Скажу й піду. Хусточку й сережки завтра.

Явдошка. Тшш!! *(Біжить у хату).*

Івга. *(Поспішно прямує до тину).* Ідіть додому
швидче! Не можна, не можна!

Антось. Ісю, та почекай-же! Що-ж це таке
справді! Хіба-ж я...

Івга. Ну, що-ж я зроблю, горенько моє! *(При-
падає до тину й гірко плаче).*

Антось. *(В розпущі).* Ах, ти боже мій! Ну, годі
рибко, ну, годі. Я піду собі, це нічого. Ну, що
тут такого, що не побачимось кільки днів? Нічого.
Прощай, я піду собі, а ти йди в хату... Іди, моя хороша.

Івга. *(Крізь сльози).* Пождіть трошки. *(Боязко
прислухається до хати, потім раптом повертається,
обніма Антосю й починає палко цілувати, примовля-
ючи):* Голубчику мій, люблю-ж я вас. Тяжко мені.

Антось. Ну, нічого, нічого, рибко, все буде
добре... Ще трошки, ще кільки днів.

Івга. *(Плаче ще гірше)*.

Антось. *(Тривожно)*. Ісю, Ісю, та чого-ж ти? Га? Що таке? Ісю! Чого плачеш?

Івга. Сказали тато, щоб завтра їхала до дядька *(Плаче)*.

Антось. *(Якийсь мент мовчить)*. Знаєш що, Ісю? Хоч це й дуже мені противно, гидко, та нічого не зробиш... Я согласен покликати до матері бабу Саламаху. Хай поворожить. Коли не послухає дядька, то, може, хоч Саламаха її налякає. Що-ж робить? Ну хочеш? Ісю!

Івга. Як хочете.

Антось. Тільки ти вже скажи татові, нехай почекає. Чуєш? А як і це не поможе... що-ж, треба без благословення вінчатись. Скажи й це татові. Ну, як?

Івга. Не знаю, ви рішайте... Явдошко! Чекайте, я на хвилинку, скажу, щоб стерегла. *(Іде до хати)*.

Явдошка. *(Вискакує)*.

Обидві про щось шепочуться. Явдошка хитає головою й біжить за хату, а Івга вертається до Антося.

Івга. Я послала Явдошку по бабу Саламаху. Як хочете, то поговоріть з нею самі. Я їй нічого не казала. А тільки вона й сама знає, бо вже натякала мені. Ви, може, сердитесь, що я послала Явдошку? То я зараз верну її.

Антось. Ні, нічого, нічого. Добре зробила. Все одно. Навіть краще, зразу поговорю. Тільки я все-ж

таки думаю, що мати послуха дядька Макара. Мусить послухати. Ну, а на той случай, як не послуха, треба бабу Саламаху мати про запас. Правда? Добре. Хай так. А вона далеко живе?

Івга. Та де! Ось зараз, за нами хата, через тин. Мабуть, уже десь іде. А ну, тихо!.. (*Прислухається*). Ну, так і є. Іде вже. Тільки ви, паничу, не смійтеся з баби. Вона дуже цього не любить.

Антось. Ні, ні. А, справді, вона. Швидко як!

Івга. Е, вона баба проворна.

Виходить баба Саламаха. Суворя й понура з виду. Висока.

Івга. От і баба. Добривечір, бабцю!

Антось. Добрий вечір, бабо! А швиденько ходите. Як здоров'ячко, бабо?

Саламаха. В кого думка швидка, в того й ноги швидко ходять. Добрий вечір! Чого бабу кликали? Бід розводити? Розведем. Казала мала. Можна, все можна. Чи заворожить, чи приворожить, баба все може. Казала мала. Собака вие? Знаю. Так щоб не вила?

Антось. Ні, бабцю, тут одного собаки мало. Треба трошки більше. Собака собакою, а треба якось так, щоб от нам побратись можна було, щоб мати моя не боронила. Га? Можете?

Саламаха. А чому ні? Чому-б баба не могла?

Антось. Тільки вже нікому про це ні слова. Добре? щоб ні одна душа не знала. І ти, Ісю, скажи Явдосі, щоб не гомоніла. Добре?

Івга. Ой, та чого вона мала-б говорити комусь? Та ніколи!

Антось. Так я вас, бабо, сповістю, коли треба буде прийти. Я ще маю з матір'ю поговорити. Хто знає, може, не согласиться. Добре так?

Саламаха. А вже-ж добре.

Антось. Тільки глядіть, щоб ворожили вже так...

Саламаха. А ви бабу не вчіть. Краще покладіть бабі на руку монету, щоб бабі в голові ясніше стало. Та швидче, а то он парубки вже сунуть. Не добре, як побачать мене з вами.

Антось. *(Сміючись, вийма гроші, дає Саламасі)*
Ну, хай буде ясніше. Аби тільки на добре пішло.

Саламаха. Буде добре. На щедру землю щедрі й дощі падають. Так приходьте сказати. Прощайте!

Антось. Щасливо. Завтра, може, вже й прийду до вас.

Саламаха. Добре. *(Зникає)*.

Чути весь час спів, що більше й більше наближається.

Антось. Парубки, Ісю, йдуть. Може-б, ми заховались десь? Га? Ходім у садок?

Івга. А що нам парубки? Хіба ми що робимо? У садку не годиться, а тут нічого. Знають-же все одно, що ми... *(Соромливо замовкає)*.

Антось. *(Слуха її неухважно бо прислухається до співу)*. Ех, поспівав-би з ними. Ходім до їх? Ні, ні, я так... Так вони сюди йдуть. А ну, слухай, що співають... А-а, люблю цю... *(Неголосно підтягує)*. Хороша пісня, правда? Як поженимось та будем учителювати, випишем нот і такий хор заведем, що куди там всяким операм. Знаєш, що таке опера?

Івга. Ідуть уже. Мені соромно все-ж-таки, що будуть бачить нас.

Антось. Ага! (*Любовно і ніжно перекривляє*). А, „мені соромно“. А, я казав! А тепер пізно тікати.

З'являються парубки й дівчата... Чуються голоси: «А добрий вечір!»

Антось і Івга. Добрий вечір!

Парубки не в сивих шапках, чумарках і широких штаних, а в картузах, піджаках і вузьких штаних. Дівчата в спідницях, кохточках, в хустках. Де-які босі.

Попереду Семен.

Голос з юрби. Та кому й добрий вечір, а кому й не дуже. (*Сміх*).

Антось. Ловку пісню співали. А де-ж це Микита, що не видно? Хто сьогодні виводить?

Голос. Кого потягнуть за хвіст, той сьогодні й виводить. (*Сміх і чудні погляди та перешіптування*).

Антось. Хто то у вас такий гострий обзивається? Може, закуримо? В кого, кажуть, люлька й табачок, тому й празничок.

Семен. (*Поважно*). Ето, положить, і правда. Ну, буває однак і так, що кому й без табачка повсігда празничок.

Голос. Та ще, не дай бог, як не простого, а панського роду, так зовсім рай.

Антось. (*Уважно приглядається до парубків*). І то правда.

Семен. Та що правда, то правда. А от чи правда то, братця, що на нашу вулицю дуже вже часто почали заскакувать непідходящі звірі. Га?

Голоси. А правда! Лапки-б цим звірям трохи погладить!

Семен. Та наших дівчат з пуття, сволочі, збивають. От що! А як говориш до їх, так удають, ніби не про їх мова. Табачок собі, братця, розкурюють.

Антось. (*Вражено*). Та це ви, може, про мене?

Семен. Та про кого, то це вам краще знати. Ми по камназіях не обучались, кзаментів не здавали. Може, й про вас.

Антось. Та чекайте, Семене, що за нісенітниця, що ви якусь комедію тут завели? В чому річ? Говоріть прямо, не стройте дурака. Ну?

Семен. Нехай дурака строятъ дураки, а ми з дураками не знаємось. (*В юрбі сміх*). А на злодію, видно, й шапка горить? Ну, тільки тепер не та пора, щоб давать наших дівчат на глум... Стидно вам, Антон Григорович, що ви такими ділами займаєтесь. Я щитав вас за порадошного чоловіка, а ви, звиніть, як последня сволоч і мерзалец поступаєте.

Антось. Та що таке? Сказився ти, чи що? Нічого не розумію?

Івга. Семене! Та що ти городиш? Схаменись! От, їй богу, Семене! Годі!

Семен. Стидно, Антон Григорович! Я щитав вас за очирвательного господіна, а ви просто падлец і більш нічого. Девушка, може, жениха-б собі знайшла,

а ви її славили, шлюхою зделали. На неї тепер ні один порадошний кавалер дивитись не хоче. Що вона тепер? Самая последная! А ще...

А н т о с ь. (*Скипівши*). Мовчать! Як ти смієш таке говорити?! Яке ти маєш право?! Що це таке?! Та я тебе за такі слова... Мерзавець ти сам... (*Дуже хвилюється, труситься весь, наліза на Семена, розмахує руками*).

Семен. (*Починає серйозно сердитись*). Ну, руками не махать! Язиком мели, що хоч, а рукам волі не давати. Бо я теж махну так, що й юшкою умиєшся тут.

І в г а. Семене!... Семене! Іди сюди, я щось скажу, Семене!

Семен. Пошла вон! Знаю сам. Не вчи! (*До Антосі*). А що, може, неправду сказав? Га? Чому не женитись, як слід, по закону? По правилу? Га?

А н т о с ь. (*До Івги*). Прощай, Ісю. Завтра прийду (*Круто повертається й іде до дому*).

Семен. Ага, не спонравилось? Мерзальці! Знаємо вас!

Г о л о с и. (*Навздогін Антосеві*) Тю-у-у!! Тю-тю-у!! Держи його! Ач, погнав як.

І в г а. (*Страшенно обурена*).

Семен. (*До неї добродушно і спокійно*). Ну, а що? Ловко, правда? Так і не всякий студент потрапить поговорить.

І в г а. Сволоч ти последня именно, от що я тобі скажу! Чув? Попрохай дурня...

Семен. (*Здивовано*). Та ти що? Здуріла? Чого-ж ти сердишся?

І в г а. Сам ти дурій! За що ти вилаяв чоловіка?! Та ти мені, може, все життя спортив. «Чого сердишся»!

Се мен. Тю! Та ти-ж сама просила, щоб поговорив. Ну, я й поговорив. Хіба я його бив чи лаяв? Дурна ти сама, нічого не розумієш, а лаєшся. Що він розсердився? Так вони повсігда, як так поговорять, то сердяться. Розуміє!

І в г а. А, що з дурнем балакають! Пішов к чорту! *(Повертається і йде в хату)*.

Се мен. *(Непорозуміло розводить руками)*. Отуди к лихій годині!

В юрбі сміх. Чути: „Не потрапив, Семене?“— „От так одчистив по-панському!“— „Обідили же-нишка!“— „Ну, ходім далі! Заводь пісні. Ходім! Чого там!“.

Заводять пісню і з нею йдуть далі, сміючись, зомонячи.

Завіса.

Д І Я Т Р Е Т Я.

Вітальня у Морочинських. Складні двері на веранду й в сад. Двері в покої Морочинської й у сіни.

Над вечір.

За столом сидять Макар Макарович, Степан Макарович і Морочинська.

Морочинська. *(Жалібно)*. А, так, так я у всьому винна, я! Валить усе на мене, валить на жінчину, вона все винесе... *(Плаче)*.

Мак. Мак. *(Нервуючись)*. Тільки не плакати! Тільки не плакати! Ради бога! Не ти винна, а та твоя дворянська кров, яку ви так бороните. Ти, я, він, покійник Григорій, дід, баба, всі ми винні... „Дворянська кров, дворянська кров...“ От именно через те, що дворянська кров, то й треба її змішати з чистою, молодію кров'ю...

За вікном голосно співає півень.

Мак. Мак. *(Зупиняється, робить страждаюче лице, слухає півня й говорить далі)*. Ну, подивись ти на Антося, подивись простим, а не дворянським оком. Які будуть у його діти? Які, я тебе питаю? Чи добре-ж для дворянства, що воно буде плодити таких нащадків? Я тобі виясню, як...

Знов співає півень.

Мак. Мак. *(Плачущим голосом)*. Лено! Я-ж тебе прохав забрати цього півня звідци. Він мені витягнув усі нерви своїм криком...

Морочинська. Та як я його заберу? Ловили хлопці.

Півень співає.

Мак. Мак. (*Лютю хапає з столу попільничку, біжить на веранду і кидає на півня, кричучи*): А киш, киш, ти проклята душа!!

Морочинська. Макарку, Макарку! Та куди-ж ти попільничку закидаєш? От це, боже мій! То закинув чорнильницю на свиню, що хрюкала йому, тепер попільничку. Усі річі пороскидає...

Мак. Мак. (*Вертаючись*). Це свинство, Лено! Я тебе прошу, а ти наче... Я не можу, розумієш ти, я не можу виносити ваших варварських іділій, цих півнів, мух, гавкоту собак, хрюкання свиней, ваших криків. Я від вашої сільської „тишини“ скоро збожеволію. „Нерви, нерви“! Нерви нервами.

Півень співає.

Мак. Мак. (*Безсило сідає і мовчить*).

Ст. Мак. Ну, чого ти, Лено, справді не велиш піймать того півня?

Морочинська. (*З одчаєм*). Ну, господи боже мій! Наче я... Ловили хлопці... Та як ти його піймаєш, як він біжить у сад?!

Мак. Мак. Ну, добре. Завтра я виїжджаю, скінчимо нашу розмову.

Морочинська. Через півня виїжджає.

Мак. Мак. Через варварство! Розумієш? Через варварство! Я приїхав, щоб урятувати наш рід, а бачу, що він гине, гине через глупоту і неучтво. Го-

ворю тобі останній раз, наш рід треба рятувати: він гине. Ти розумієш своєю дворянською головою, що це значить? Я теж дворянин, але не варвар! Варвар боїться змішати свою кров, а люди двадцятого віку повинні знати, що цей страх—погибель для них.

Під час розмови в саду з'являються Антось і баба Саламаха. Антось іде на веранду, обережно придивляється. Потім вертається, хова Саламаху в кущі, а сам іде в другий бік.

Мак. Мак. Та хоч ти подумай, що йому не дев'ятнадцять літ, а двадцять п'ять, що ти собі думаєш, що ти собі думаєш? Він же мужчина.

Морочинська. Боже милосердний! Та хто йому боронить? Хіба я йому слово сказала, як він з Килинкою водився?

Мак. Мак. Ну, от, на це вона згодна!

Ст. Мак. (*Встаючи*). І погано робила, що не казала! Погано. Коли хочеш знати мою думку, то погано. От в цьому й є вся біда! Роспуста нас губить! Так, так! Ні закон, ні совість, ніщо нас не здержує. Дисципліни, порядку у нас немає. «Килинка» коли так, то хай іде вінчатись!.. Тягне до мужички? На, сукин син, на тобі мужичку, покуштуй. Але не смій распутничати! Не смій! Ми самі даємо приклад беззаконія, безпорядку, а хочемо, щоб був закон і порядок. Ти сама що казала про Килинку? А тепер инче? Ні. Хай іде вінчатись. Не хочеш пошукати собі жінку з свого кола, не треба. Але не распутничай. Хай вінчається, коли так!

Морочинська. (*Кротко*). Того не буде.

Ст. Мак. Буде! Або закон, або нічого.

Морочинська. Поки я жива, закону з мужичкою не буде.

Ст. Мак. Буде!

Півень співає.

Мак. Мак. Ні, це щось неможливе! Та хоч ви, ради бога, не кричіть так. Чути й так добре. Лено!

Мороч. Убийте мене, а тоді вінчайте з моєю служанкою.

Мак. Мак. *(Затуляє вуха пальцями, але зараз же пускає руки й безнадійно, знесилено сіда знов).*

Ст. Мак. Чого-ж ти хочеш? Щоб він попусту тут розпусту розводив? Так?

Морочинська. А ти чого хочеш? Щоб мужичва залізла в нашу хату?

Ст. Мак. Я хочу, щоб не було беззаконія!

Мороч. Так ти тоді, може, всіх родичів їхніх збереш, сватів пошлеш, п'янство тут розведеш? Це-ж усе по їхньому закону.

Ст. Мак. Все що по закону, все зроблю. Коли инакше не можна.

Мак. Мак. *(Тихо з стражданням).* Чекайте трохи. Послухай, Лено, я не буду більше про це говорити. Я тобі скажу де-кільки слів, ти вислухай уважно і дай свою відповідь. І завтра я їду. Я більше не можу. Так от послухай. Скільки літ я займаюсь наукою? Двадцять з чимсь. Так?.. Я тебе питаю: так?

Мороч. *(З непорозумінням).* Ну, так...

Мак. Мак. Ти хоч трошки віриш в науку? Ти

ж усе-таки дворянка, в інституті колись вчилась. Віриш ти, що наука щось таки та знає, чи ні?

Мороч. Ну?

Мак. Мак. Ні, ти не нукай, а говори прямо.

Мороч. Ну, вірю, та що з того, коли...

Мак. Мак. Ні, ти підожди. Чудесно. Ти віриш в науку. Добре. Тепер я тобі скажу так: я двадцять літ займаюсь наукою, я люблю Антося і бажаю йому всього доброго. Значить, широко говорю те, що думаю. І от, моя мила, коли ти віриш науці, коли бажаєш добра своєму родові, то подумай над моїми словами. Хай Антося жениться з сею дівчиною! Ні до хазяйства, ні до служби в його нема охоти, не силюй його, хай робить те, що до душі йому. Так краще буде. Дівчина чудесна: здорова, розумна, з прекрасним серцем, любить Антося, якого тобі ще дідька треба?

Мороч. Та яке прекрасне серце? Що ти мені говориш? Та там таке лукаве створіння, таке ледаче, брехливе...

Мак. Мак. Еге, Лено, не годиться так, не годиться: ти не хочеш мати її за невістку і порочиш. Дівчина...

Мороч. Та одчепись ти, хто її порочить?! Маєте собі. Я-ж її знаю краще, у мене служила, а не у тебе..

Мак. Мак. Ні, Лено, тут я вже тобі не повірю. Я все-ж-таки трошки людей умію пізнавати: з таким лицем, як у неї, не може бути погана душа. Тут уже ти собі як знаєш, а я тобі не повірю, в тобі, без твоєї волі говорить просто досада на неї, а не правда... Так, так, сестро...

Морочинська. Ну, що ти з ним будеш говорити? Та я тобі скажу, наприклад, такий факт з цією самою прекрасною душею. Посилаю я її якось...

Мак. Мак. Лено, я знаю, вона тобі не подобається, але повірь мені, вона хороша людина. Повірь, що я не дурно прожив стільки на світі і бачив людей. Ти краще подумай над моїми словами, навіть не над моїми, а над наукою, я тобі вже викладав усі міркування, подумай пильно, а потім скажеш свою рішучу думку. Зараз не рішай, подумай, ми собі підемо погуляємо, а ти подумай... А тоді скажеш. Більше-ж говорить нема сенсу. І від того, як ти рішиш, буде залежать, коли я поїду од вас. Ну, ходім, Степане, а ти думай. Думай, Лено, розважно й серйозно. І пам'ятай, що ти віриш в науку. Ходім.

Брати виходять на веранду... Співає півень. Видимо, як Мак. Мак. шукає у себе по кишнях і чимсь кидає в куці туди, де сховалась Саламаха. Потім обое ходять по веранді.

Морочинська. *(Якийсь час сидить непорушно, далі глибоко зітхає, рішуче, не згожуючись, крутить головою, підводиться й іде до себе).*

Антось й Гаврусь. *(Прокрадаючись, входять в вітальню).*

Антось. Ходять там... От якраз найшли місце, де ходить. Що-ж його робить тепер? Ще як почне баба кашлять там... Треба сказати, що прийшла. *(Іде до дверей в покої, стука).* Мамо! Це я... На хвилинку.

Морочинська. *(В дверях).* Чого ще? Ні! Чуєш. Ні! От вам вся моя відповідь.

Антось. Та що таке?. Чого «ні»? Там баба Саламаха прийшла... Вона сидить в кущах, а дядьки ходять по веранді. Що робить?...

Мороч. От, матінки! Та нащо-ж ти її туди привів?! Ну, що-ж тепер буде, як вони її знайдуть? Макар проходу не дасть. Ти не казав, часом, йому нічого?.

Антось. Ну, що ви? Я-ж обіщав вам... Як тільки їх прогнать з веранди? От задача... Хм! Чекай! Гаврику! Знаєш що? Іди до них і читай дядюшці Макару вірші. Ій богу! Він зараз-же втіче, Гаврику!

Гаврусь. (*Ображено*). А, Антосю, годі тобі дурні свої жарти показувать.

Антось. Та які жарти?! Ій богу, голубчику, серйозно! Які тут жарти?! Тут...

Мороч. (*До Гавруся*). Правда, сину, піди почи-тай, може, вони підуть собі десь далі...

Гаврусь. Ну, мамо! Це вже... Я не знаю...

За дверима в сінні чути голосну розмову. Двері розчиняються і входять Микита й Клим.

Микита. (*П'яний*). Утоплю!... Утоплю і знать не знаю... Ти мене втопив, ну, й я-ж тебе... Пані, до вашої милости..

Мороч. Чого вам треба? Чого лізете сюди?

Микита. Пані! Я поміаю. Позвольте вам із'яснить.

На го́мін входять Ст. Мак. і Мак. Мак.

Ст. Мак. Що таке? Чого вам?

Клим. Просто нещастя, паночку!

Микита. *(До його)*. Мовчать!... Ваше благородіє!... *(До Антося)*. Паничу, золоте серце! Позвольте вам із'яснить. От мій брат. Ето не брат, а, звиніть, гад. От смотріть: він прибіг за мною. Ти чого? Ти маєш діло до панів? Ну, говори своє діло; а ну, говори, з каким ділом ти прийшов, як свиня, сюда в покої!

Мак. Мак. *(Щось питає у Мороч. Та відповідає)*.

Клим. Прийшов сюди, що ти п'яний дурак безпокоїш панів. Ходім до дому.

Микита. *(З страшною зневагою)*. Пошов вон, свиня!

Мак. Мак. *(Підходячи до них)*. Так ідіть-же ближче в хату. Прошу сісти. Сідайте, будь ласка, і говоріть своє діло. Прошу.

Всі здивовані. Ст. Мак. мовчить, але не перечить.

Мороч. Ще чого не було! Оце так!...

Мак. Мак. Лено, позволь хоч мені не бути варваром. Ввічливість не такий уже великий порок. Прошу, прошу, сідайте, будь ласка...

Клим. Та спасибі, паночку; ми й так... Микито, ходім, тобі кажу!

Микита. Покорніше балдарим, ваше благородіє! Ми сідають не можем. Я помімаю, що должен стоять во хрунт перед господами. Ну, тільки-ж йому, етому гаду, я не подарую... Ваше благородіє! От пан знають, я—салдат, я царю служив. А етот гад утопив мене. Та йому не з панами сидіть, а з сібіряками. Пані! Пані! Позвольте вам із'яснить. Паничу, золоте серце, не довіряйтеся цьому гаду, он хоче вас обманить. Он

свою дочку, мою, звинить, племінницю, хоче за вас заміж оддати. От це мурло! А вона, ехиди, замість того...

А н т о с ь. А ви-б знаєте що зробили-б, дядюшка Микито? Пішли-б та краще виспались. Правда!

К л и м. *(Що весь час іронично, з жалем до Микити посміхався)*. Істине слово!

М и к и т а. Паничу, золоте серце!

С т. М а к. *(До Микити)*. А ви... А ти... *(Розсердившись, рішучо)*. А ти звідки знаєш, що тут обман?

К л и м. *(Зітхнувши)*. От именно!

М и к и т а. Паночку! Все село знає...

К л и м. Все село знає, що я не позволяю своїй дочці того, що вони позволяють своїм.

М и к и т а. Брешеш, гад! Смиреник.

С т. М а к. Ну, йдіть собі. Іди, Микито, проспись. Сидно так. З братом треба в злагоді жить.

М и к и т а. Ваше благородіє! Позвольте ваш вопрос. А как нада тому...

А н т о с ь *(Беручи його за плечі, злегка підштовхуючи до дверей)*. Ну, може, підем вже, дядюшка Микито? Годі, ходіте... Беріть, дядьку Климе, ведіть.

М и к и т а. Паничу! Ну, будете-ж ви... Ну, глядіть... *(Зникає в двері)*.

К л и м. Прошу прощення. Звинить на милость. Що скажете? *(Виходить)*.

М о р о ч. От вам родичі! Хороші? *(Виходить до себе)*.

М а к. М а к. *(Задумливо і змішано ходить по хаті)*. Та-ак... Розуміється, це не бажане явище, але... А у нас що робиться?

Антось. (*Понура*). В двадцять раз гірше!

Гаврусь. (*Нерішуче наближається до Мак. Мак.*).

Ст. Мак. Чи гірше, чи ні, але культурніше у кожнім разі.

Антось. (*Кида поглядом в сад і згадує про бабу Саламаху*). А, може-б ви, дядюшка, пройшли-б тепер на конюшню,—здається, пригнали жеребців.

Мак. Мак. А, які тепер жеребці! Досить з мене півнів та вас.

Гаврусь. (*Підходить*). Дядю!

Мак. Мак. (*Злякано*). Почекай, почекай, Гаврусь. Потім, ради бога... Прочитаєш потім. Справді, Степане, може-б ти показав мені жеребців? Ходім... (*Поспішно іде в сінні. За ним Ст. Мак.*).

Гаврусь. (*Обіжнено*). Я нічого не збирався читать, я хотів тільки спитать...

Мак. Мак. Потім, голубчику, потім. Ходім Степане. (*Виходять*).

Антось. (*Задоволено*). Ну, молодчина Гаврусю! Спасибі. Бачиш, я казав!

Гаврусь. (*Сердито*). А, йди к чортам! Я зовсім не хотів йому нічого читать. А ще культурний чоловік, учений! дуже треба... „Потім!“ Зовсім ніколи не буду читать, коли так.

Антось. Е, Гаврику, чого там обижатись? Плюнь. Тут ось такий клопіт... І потім ця неприємна комбінація з тою бабою. Не рад, що вв'язався. Ах, все якось так... Ну, нічого, якось буде... Слухай, Гаврику, поможи ще трохи... Ти постережи в сінях, а я проведу бабу до мамі. Добре?

Гаврусь. Я не хочу піддержувати всякі забобони! Це—свинство, Антосю, що ти користуєшся...

Антось. (*Роздратовано*). А, Гаврику, дай хоч ти мені спокій! Ти розсердився на дядька, а зо мною знов прінціпіяльні балачки заводить хочеш. Я-ж тобі вже говорив, ну, й годі про це. Поможі лучче. Постережи, щоб не прийшли... Постережеш? Баба недовго. Я їй казав. Раз-два і кінець. Сам знаю, голубчику, що свинство і гидко, та що робить, як нема нічого инчого. Ну?

Гаврусь. Та недовго, а то можуть вернутись...

Антось. Добре, добре. Одна минута. Ну, йди, а я за бабою...

Гаврусь. (*Виходить в сіни*).

Антось. (*Вибіга на веранду й чукає*). Бабо... Бабо!!!

Баба Саламаха. (*Виходить з кущів і йде за Антосем в вітальню*).

Антось. Почекайте трохи, я покличу пані. (*Стукає в двері*) Мамо! Мамо!

Мороч. (*В дверях*) А чого? А, привів-таки... Добрий вечір, бабо!... А де-ж дядьки, Антосю? (*Саламаха низько вклоняється*).

Антось. Пішли в стайню. Ви швидче там, бабо, бо тут... Ви-ж наготовили все, мамо, що казали баба?

Мороч. Та наготовила, хай простить мене бог... То ходіте, бабо...

Саламаха. Як іти, то іти... (*Обидві виходять*).

Морочинська. *(Вертаючись, в дверях)*. Сину! Ти-ж постережеш?

Антось. Постережу, постережу, не бійтесь. Можете сміло, не пушу нікого. Як і буде хтось тут зо мною балакати, не бійтесь. Тільки не довго!

Морочинська. Ну, гляди. *(Заходить до себе)*.

Антось. *(Задумливо ходить по хаті, незадоволено часом покручуючи головою й посміхаючись)*.

Гаврусь. *(Зазираючи в двері)*. Уже пішла?

Антось. Уже, уже. Ти-ж, Гаврику, гляди. Неприємно тобі, га? Гидкий я тобі, правда? Свинство роблю і тебе до сього прилучаю... Ну, нічого. Не хочеться, Гаврику, з мамою сваритись. Може, баба просто налякає, і все піде мирно. Я-ж не можу маму переробить, раз вона вірить в це, то що-ж тут зробиш. Правда? Ну, так нехай забобон її на користь принаймні буде. Так мені задається, га? Свинство, я знаю... Хоч-би вже швидче, щоб не пійматись. А то дядько Макар так розлютиться на мене, що пропаде все... Стережи, Гаврику, пильно... Іди дивись, а то...

Гаврусь. Нічого, я чув, що вони пройшли в стайню. Шукай гавка.

Антось. А, ну, то добре...

Гаврусь. А цікаво подивитесь, Антосю, що вона там робить... га?

Антось. Та бог з ними, нехай собі... Що-небудь з водою. Тшш!... Наче йдуть? *(Чути нервовий го-лос. Мак. Мак.)* Так і є: ідуть! Що-ж робить? Сюди, здається. Слухай. Так і є... Гаврику, ти старайся, щоб...

Мак. Мак. (*Держуючись обома руками за серце, хутко вбігає в вітальню. Шукає очима до Антося*). Де мати?

Антось. Мама вийшла... в кухню. А що таке? Щось сталось? Що з вами, дядю? Чого ви такий блідий?

Мак. Мак. (*Безсило сідає*). Ну, ну! Це, дійсно, послідне слово культурного хазяйства! Дякую, дякую!

Ст. Мак. (*Весь час блідо посміхається*).

Антось. (*До Ст. Мак.*) Що там сталось, дядю?

Ст. Мак. Та нічого особливого. Ми приходили повз будку Шукая. Ну, він нагарчав, а Макар трохи не умлів. І з серцем у його щось...

Мак. Мак. (*Обурено, схоплюючись*). Се у тебе загаркав так?! О, дякую, дякую за таке гарчання!. Здоровенна собарлюка вистрибує на тебе, трохи не хапа за горло, рязка, як з гармати, і він... „загарчав“! Ну! сільська іділія. І се—культурне хазяйство. (*Б'є себе пальцем по лобі*). Та це, голубчику, те саме варварство! Для якого чорта, я тебе питаю, тобі собаки? Для чого? Од кого? Од злодіїв? Та ніколи ще ні одна собака не втримала злодія! Ні одна! Це азійщина. Це... тільки родичів одгонять і нерви їм псувать. Тільки єдина користь з них. Правду тобі говорю. Фу, серце так б'ється, що... Антосю, голубе, поклич матір, хай дасть мені валер'янових крапель. Ні, годі. Завтра їду. Чекай, я сам піду до неї. (*Встає хоче йти*).

Антось (*хлопотливо*). Ні, ні, дядюшка, ви вже сидіть. Ні, ні, ради бога, вам не треба рухатись, сидіть, я сам принесу все, що хочете. Я зараз... Гаврику...

Ну, нічого, я сам... Так вам валер'янових крапель? Добре, добре. Може, ще чого? Гаврику... Тільки мами десь немає, пішла...

С т. М а к. Та ходім до мене, я тобі дам, у мене, здається, повинні бути. Може, брому? То в аптечці єсть багато...

М а к. М а к. Все одно, що-небудь, таке серцебієння, що...

Встає. Антось і Гаврик дуже старанно помаяють йому.

Мак. Мак. і Ст. Мак. виходять.

А н т о с ь. *(Біжить до дверей в покої Морочинської).* Ну, тепер швидче бабу випровадить. Гаврику, голубе, стережи!... Мамо... Мамо! Се я... Виходьте, бабо... Ідіть швидче... Дядьки...

М о р о ч и н с ь к а. *(Виходить, сумна й задумлива).*

Б а б а С а л а м а х а. Так, так, пані... Що знала то сказала, а тепер самі думайте. Що баба знала, то сказала, а ви хоч плюньте на те. Ато-ж. Прощавайте, пані, треба йти, мабуть... Кудюю йти, паничу?

А н т о с ь. *(Виводячи на веранду).* Сюдою, бабо, сюдою... *(Щось питає її дорогою, баба відповідає й виходить).*

А н т о с ь. *(Вертаючись, до матері).* Ну, що, мамо? Як?

М о р о ч и н с ь к а. *(Виходячи з задуми).* Та що? Дурниці, розуміється, хто може тому вірити, що плеще якась там баба?... Так просто мені інтересно було послухать, як то вони там гадають. Нічого не сказала,

щось пошепотіла, подивилась у воду... Дурне все... Біляву дівчину якусь. Ну, правда де-що й угадала... Так що то! *(раптом бере Антосю за руку й ласково притягає до себе)*. Сину мій, я-ж не зла тобі хочу, коли противлюся... Яка вона тобі пара? «Білява, каже, собака... чи той, тьху, хай тобі! білява дівчина, каже, вирятує вас від того, що віщує собака». А то-ж, сину, і в науці відомо, що собаки часто виють перед нещастям. Правда-ж, сину? Я от недавно ще читала один роман, так там прямо так і говорилося про це, та забула, як саме. Треба буде розшукати ту книжку... Як ти думаєш, сину?

Антось. Та... хто його зна?... Наука, може, й не дуже... Але, єсть де-які вчені, які серйозно займаються гаданням. В Англії, наприклад, багато людей вірить. Єсть щось таке, чого наука ще не може знать...

Морочинська. О, о, я-ж се саме вам і кажу! А вам смішки. Ой сину, а ти знаєш, що от-ся Саламаха сказала мені таке, чого ні одна душа на світі не зна. А вона вгадала. Як? А, от то-то-ж бо й є!... «Білява дівчина»... Так, так, ніби все сходиться... Хто його зна... Ще-ж, як-би не такі негарні люди були її батьки. А то-ж такі неприємні, особливо той батько її. А де-ж, сину, дядьки пішли? Вона мене так приголомшила, ся баба, що я вже й не слухала, хто тут і як... Пішли кудись?

Антось. У дядька Макара серце щось там, Шукай налякав... Так Степан Макарович йому брому чи що... Та от вони, здається, йдуть. Хотіли до вас та я не пустив.

Ма к. Ма к. (*Входячи*). Ні, голубе, годі, буде з мене, погостив, набрався всяких сільських радощів, треба рушати в дорогу. Бог з вами, з вашими Шукаями, свинями, нареченими... Я поїду до себе, в свій кабінет: там мене, принаймні, ніхто за ногу не вхопить... Зробить, нічого не зробив. І бачу, що й не зроблю, хоч-би тут всіх авторитетів науки привів. Авторитет тут инчий. Тут вірять в дворянську кров, в відьму, в пристріт, а науці нема чого робить. (*Драгується*). Якого чорта тільки я, йолоп, поїхав, спитатися? Не знав, з ким матиму діло? Здається, тисячу негрів міг-би вже переконати й навчити за сей час, а от її ніхто не переконає. От вона, я вже бачу, сидить так, немов на муку вийшла. По лиці бачу, що рішила ні за які скарби не мішати своєї чудесної крові з мужичою. А, хай вам... я не знаю що! Ідіть ви собі! Завтра вдосвіта давайте коней, і геть, геть звідци. Годі. Рішайте, як знаєте, я вже не можу, мені се коштує занадто багато. Он серце так і ходить... Ху!... Ну, Лено, в остатній раз тебе питаю, тільки відповідай, ради бога, без сліз і без трагедій:—згожуєшся ти влити в наш рід молодой мужичой крові, чи хочеш, щоб Антосеві діти були такі, як, наприклад, я, з такою чисто дворянською кров'ю? Хочеш?

Морочинська. (*Тихо, сумно*). Хочу...

Всі здивовані.

Ма к. Ма к. Чекай, на що ти... Чого ти хочеш? Щоб женився Антон, чи щоб не женився на мужичці?

Морочинська. *(Глибоко зітхаючи)*. Хай жениться... Хочу...

Мак. Мак. Чекай, я нічого не розумію. Це ти знов свої комедії, чи серйозно?

Морочинська. Серйозно, Макаре... Хай бере її. Що-ж робити? Проти долі не підеш. Значить, так судилось. Аби було добре... Може, й справді ваша наука правду говорить...

Мак. Мак. *(Так здивований, що не може нічого сказати)*.

Ст. Мак. *(Рівно)*. Так ти це твердо рішила?

Морочинська. Ну, а що-ж мені робити? Рішила... Подумала та й рішила...

Антось. Мамуню, ви зробили... Од всієї душі вам спасибі. Мамо... Ну, добре... Мамо!.. *(Обнімає і цілує)*.

Мак. Мак. *(Зворушено, сердечно, урочисто)*. Ну, Лено, позволь-же мені сказати... Ти знаєш, що луччої нагороди за всі довгі роки своєї наукової діяльності я не мав, як сьогодні, як в цю минуту. Я бачу, що наука все-ж-таки щось може! Ну, велике, велике тобі, сестро, спасибі і за Антося, і за себе, і за науку. *(Дуже розчулений, обнімає сестру й гаряче цілує)*. Спасибі, спасибі. Прощаю тобі твоїх мух, півнів, собак, все... Ти піддержала свій рід і дворянство!

Морочинська. От тільки одне мені... Степане, ти вже не сердься. Що-ж робити, може, справді, так добре буде. От тільки, щоб не було ніякого весілля. Повінчатись та й годі. А то-ж, я знаю, вони

зараз, щоб пить, щоб сватів, гульню... І коли-б ще не такі неприємні люде. Коли-б хоч проста бідна мужича сім'я, а то сі багатії, я не виношу їх. А ще й Клим, там просто така п'явка, такий павук...

Мак. Мак. Ну, що там! Не з ним Антон житиме.

Морочинська. Та як не з ним? Зараз-же, я знаю, йому захочеться показатись перед всім селом, що от, мовляв, з панами роднюся. Коли бідний простий мужик, якось иначе, лучче... вони й люде кращі, ніж сі багаті.

Мак. Мак. Ну, Лено, що-ж робити? Не можемо-ж ми його роззорить, щоб він тобі на втіху став бідним. Як є, так вже й буде...

Антось. Нічого, мамо, я-ж з ним, справді, не житиму.

Морочинська. Та яка сім'я, такі й діти! Та Івга... Ой, не лежить моє серце до неї, не лежить...

Мак. Мак. Е, Лено, се ти вже... тее... се не правда... Про батька не буду говорити: не знаю; а про дівчину скажу, що прекрасна дівчина; лице таке, що можна за одне лице повірити їй у всьому. Хороше лице! Вір мені... Лено, я все-ж-таки на жіночих лицах трошки знаюся. Колись... хе-хе!

Морочинська. Та вже, що робить. От тільки з цим весіллям. Чує моє серце, що вони будуть стоять на тому, щоб було. У їх-же то й не шлюб, як нема весілля. Вінчання, так то так. А головне—то їхні всякі штуки.

Мак. Мак. (*Весело*). Ну, а як і так, то що там такого? Нехай собі! Навпаки, я люблю. Пам'ятаю, гімназістом страшенно любив сі їхні штуки, як ти кажеш. Народні обряди, чого-ж, нехай. Каравай там, гілля, чи як то у їх називається? Потім співають. Наші селяне знаменито співають на весіллях. От це буде дійсна сільська іділія! Я радий! Принаймні не дурно поїхав на село.

Морочинська. (*З мукою*). А сусіди? А сусіди що говоритимуть?

Мак. Мак. Які сусіди?

Морочинська. Та які-ж,— наші, поміщики... Та нас же засміють. Та після того нас нікуди не пустять...

Мак. Мак. Е, найшла чим журитись! Дурниці, ніхто нічого не буде... Е, тепер не ті часи. Ну, що тут такого? Він-же не буде все одно з ними жить. Переїде в город. Е, се не має значіння. Як ти, Степане, на це? З обрядами, чи без?

Степ. Мак. (*Хмуро*). Я за те, щоб було все так, як повинно буть, чи то обряд, чи як инакше. Раз входиш в сю среду, то і приймай її так, як вона є. Раз, кажу, входиш.

Антось. Цілком згожуюсь! Все приймаю! Все! Мамо, не бійтесь, все буде чудесно! (*Бачить Гавруся, що входить у вітальню*). Урра, Гаврусь! Пиши оду в честь мами, згода! Наука побідила! І в честь дядюшки Макара!

Ма к. Ма к. Ну, в честь науки я готов слухать
оди. Есть у тебе, Гаврику? Читай!

Гав русь. (*Непорозуміло дивиться на всіх, скон-
фужений спільною увагою*). Я не розумію... Наука?

Антось. Наука, наука! (*Обіймає його й шепоче
щось на вухо*).

Гав русь. (*Посміхається*).

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Декорація третьої дії. Крізь разчиняні двері веранди видно в саду довгий стіл, заставлений наїдками й напитками. Коло столу в різних п'яних позах сидять селяне обох полів і всякого віку. Вони одягнені по-праздниковому, обнімаються, співають, голосно, до крику, балакають. Оддалік чути музику і топінг ніг. За столом сидять родичі й приятелі Івги та сама Івга. Вона сидить рівно, прибрана по-городському, але незграбно. Перед нею книжка, в яку вона дивиться, відповідаючи нехотя на розмови.

Антось. (*Розкудовчений, з роззубленими очима, розмовляє, видно, сам не чуючи себе. Часом дивиться на Івгу і так стоїть якийсь мент, немов не вірячи собі. Тоді стрипується й щось голосно говорить, безглуздо сміючись*).

Мак. Мак. (*Під натиском Микити, який весь час обнімає його й лізе цілуватись. Лице у Мак. Мак. змучене, він що-хвилини озирается, ніби ждучи помочи; щось говорить і часами затуля вуха пальцями*).

Ст. Мак., Клим і ще кілька дядьків балакають. Ст. Мак. оглядається на Мак. Мак. і Морочинську.

Морочинська (*серед бабів, які теж обнімають її, щось зо всіх боків кричать їй в вуха. Вона нарешті, не витримує, підводиться й іде до покоїв. Щось каже до Ст. Мак.*).

Мак. Мак. (*Побачивши, що Морочинська і Ст. Мак. ідуть, теж визволяється від Микити й спішиє за ними*).

Гаврусь (*Стоїть перед чоловічком в дяківській одежі й деклямує*).

Степ. Мак. Ну, Лено! не можна-ж так. Ну, треба-ж... Вернись... Чуєш?

Морочинська (*В'одчаю*). Не можу, убийте мене, не можу більше. (*до Ст. Мак.*). Все ти! Я тобі сього ніколи не забуду! Ніколи!

Ст. Мак. (*обурено*). Я! От се мені подобається. Я такий-же винний, як той стілець. Треба було поменше слухать учених братів! А тепер пізно. Іди до них...

Мак. Мак. (*Піднімаючи руки до гори*). Я, значить, винен? А? О, боже! Ні, знаєте, з мене доволі... Я зараз їду. Годі! Дайте мені коней, дайте зараз-же!

Ст. Мак. Макаре, не хвилюйся й не кричи. Буде з нас цього трьохденного крику од тих «родичів».

Мак. Мак. І я кричу ще? Я? Боги мої! Та в мене від вашого крику, од вашого варварства вуха вже позакладало і ще... Та ги розумієш, що я гіршого пекла не можу собі уявити, як це ваше весілля, як ваша тиша сільська...

Ст. Мак. А хто винен? Хто? Хто хтів іділії, народніх обрядів, поезії, караваїв? Хто? Хто молоду кров вливать хотів? Тепер бачиш, що то за кров? Бачиш?

Морочинська. (*Плачуци*). Боже мій, боже мій!!

Мак. Мак. Я не міг собі уявити, що тут може бути таке... Не міг... Я не знав, що се не селянин, а

кулак, що він... що... Я думав, просто чесна сільська собі сім'я... А ти от знав і ти повинен був...

Морочинська. А хто-ж дочку росхвалював? Хто? «Прекрасна дівчина»... От тобі й прекрасна. Боже мій, боже мій, що-ж це сталося з нами?! Та я вся горю соромом, я не можу більш, не можу. З служанкою, з наймитами. «Свахо, свашко». Ой, Господе! От дожила! От дякую, брати мої милі, от дожилась до слави, знайшла синові жінку, а собі невісточку. *(Ридає).*

Мак. Мак. Давайте мені коней, я вас молю: ради всього, коней, бо я за свою голову не ручаюся. .

Ст. Мак. Макаре! Ну, годі. Не будь-же дитиною. Не допоможеш цим. Треба щось инче думати...

Мак. Мак. Нічого не хочу думати, дайте мені спокій! І коней!

Ст. Мак. Макаре, ну, хоч до вечора. Ходім до їх, а то все одно найдуть скрізь. Не сховаєшся. Ходім. До вечора... Лено!

Морочинська. Я не можу, робіть зо мною, що хочете: я не маю більше сил бачить її. Ви подивіться на неї: в корсеті, з книжкою, читає не вміє, зараз-же в пани. От чого вона хотіла! А старий? Уже в хазяйство лізе! Родич, давай йому й те і се... Що ж це таке?! Як кошмар якийсь, як одуріли ми всі. *(На веранду хутко входить Антось. Не звертаючи уваги на матір і дядьків, з півбожесвільним виглядом, прямує в сіни).*

Морочинська. Антосю!.. Антосю!..

Антось. (*Зупиняючись, неуважно*). Ну, що?

Морочинська. Чого ти, дитино, так ходиш?

Антось. Та я тут... Я зараз... Нічого, я зараз... (*Виходить*).

Морочинська. (*До Мак. Мак*). Полюбуйся, братіку... Навчив хлопця.

Мак. Мак. (*Лютю*). Лено!! Коли ти мені скажеш ще слово, я... Давайте мені коней, я вам кажу! Ну, я пішки йду! Я...

(*За Антосем з саду біжить Клим, кричить*).

Клим. Зятю!.. Зятельку!!

Ст. Мак. Тесть біжить! Ходім в сад!

Морочинська. Все одно! Погубили хлопця, погубили...

Ст. Мак. Ну, Лено, будь-же...

Клим. (*Вбігаючи в вітальню*). Антон Григорович! Зятю! А, сватоньки! Ви-ж чого тут поховались? А-а, не годиться, не годиться... Ах, боже наш! боже наш!.. Надокучили вже вам... Ох, і в мене робота стоїть. (*Сідає поруч Морочинського*). Ну, хвалить бога, що достигли закона, а робота якось... Будемо й робить тепер, будемо й спочивать. Та чого ви стоїте, сватоньку? Присядьте, наморилися-ж. Садіться от тут... (*Посувається*). Та ще й тепло, хвалить господи мило-сердного... А славні у вас, свате, от ті гніді коники, що купили у Нухима. Я вже дивився на їх... Хе-хе-хе! Ви-б, сватоньку, мені їх уступили.

(*З саду біжить Микита з пляшкою в руці*).

Ст. Мак. Ну, про хазяйство ми, може, другим часом поговоримо... А тепер, може, й до гостей. Ми зайшли сюди, щоб поговорить. От брат хоче їхати, так...

Клим. А куди їхать? Хіба у нас не добре? Вам же, говорите, нравиться у нас?

Микита. (*Вбігаючи*). Климе, сукин син! Ступай сюди!.. А-а! Ваше благородіє, сватоньку... Позвольте ваш вопрос. Как, на примерах, п'ють господа, генерали? Румкою чи стаканом? Я стверждаю, що стаканом. А как генерали стаканом, так і я стаканом! І всі стаканом должны пить. Упольні!

Клим. Микито!..

Микита. Сватоньку! Ви простіть мене, сукиного сина, що я свиня, мужик, надокучив вам. Верно... Ну, када-ж п'яний. П'яний і больш нічого. (*Бере стілець, сідає. Хоче налити*). Ну, вип'ємо-ж ще за наше здоров'я...

Клим. Ти-б, Микито, пішов, там угощався, на дворі, у нас тут... розговори...

Мороч. (*Встає*). Ходім, мабуть, усі до гостей.

Клим. (*Охоже*). Та й то правда. До кумпанії значить.

Микита. (*Випиває*). Рад стараться!.. (*Встає, обнімає Мак. Мак.*). Господин, позвольте вас поблагодарить...

Мак. Мак. (*З мукою*). Та нема за що... (*Обережно визволяється*).

Микита. Нет, дозвольте вам із'яснить... Я—мужик, свиня, но как, скажем на примерах, ви—мой

сват, родитель, на приєрах, так я вже не свиня. Верно я говорю? Я — салдат, а ви — учоний господин, но... І я то понімаю. Дозвольте ваш вопрос. От ви вчора сказали, що правда, що челаек став од обізьяни. А я от несогласний! Нікогда! Не може того быть. Значить, генерал і я — усьо одно? Га? Позвольте ваш вопрос.

Мак. Мак. Ходіте, може, в сад, нас кличуть...

Микита. Я ето понімаю. Как кличуть, так і підем. І в сад підем, і в соломучу підем, і схочем... на войну підем... Я на войні не був, ето правда. Ну, генералов бачив от так... От так вони стояли, а от так я... От так...

Мак. Мак. А он там, здається, вас кличуть? Га? Ви підіть, а мені треба тут одну річ...

Микита. А, добре, добре... Можна, можна..
(Іде в сад).

Мак. Мак. *(Сам ходить по вітальні, непорозуміло стискує плечима, стає, прислухається до Гвалту в саду і знов ходить. Виймає з кишені порошок і приймає).*

Ст. Мак. *(Озирається, шукає когось очима, потім іде в покої).* Макаре! Ти не підеш туди? Невже не видержиш до кінця?

Мак. Мак. *(Помалу, з посмішкою).* Все-ж-таки я можу винести з цього всього одне дуже утішне для тебе... спостереження. Ти нарікав на їх, що у їх нема чуття законности. То не правда, Степане. Неправда. Я бачу, що воно єсть. І ти мусиш бачити.

Ст. Мак. Законність? При чому тут законність? Не розумію, яке має..

Мак. Мак. А ти дивись, як вони зразу пронялись тим, що вони наші родичі, законні! Га? Ні, серйозно! Вони це широко! Вони вірять, що цілком рідні нам стали. Ще три дні тому назад вони були тільки мужики, а ми—пани. І широко, широко цілком. А на другий день, як закон нас зв'язав, уже родичі... Це дуже цікаво з наукового навіть погляду. Як ти гадаєш? Га? Ти мусиш бути задоволеним. Я дуже.

Ст. Мак. Я-б тобі радив покинути іронію, нам не до сміху тепер...

Мак. Мак. А чому не до сміху? Он родичі як веселяться...

Ст. Мак. (*Понуро*). Ходім краще туди, а то ще скандал учиниться. Я чув уже, як хтось з них казав, що ми ними гнушаємось і тікаємо... Ходім...

Мак. Мак. Ну, гнушання нема, а... не так уже весело, як їм. То правда... Ну, ходім. Чекай, я ще один порошок брому прийму, тоді, може, легше буде веселитись по-демократичному... (*Ковтає порошок і запиває*). Ну, тепер гайда. Радив, би-й тобі прийняти.

Ст. Мак. (*Хмуро й безнадійно махає рукою*). В саду гомін побільшується. Морочинська вже отовплена бабами. Мак. Мак. і Ст. Мак. зараз-же об'їдають дядьки. Микита з чаркою в руці обнімає Мак. Мак., той кротно й без руху стоїть.

В покої йдуть Івга й Пана с.

Івга. *(З книжкою в руках, ступає, як дерев'яна, трохи шкандибаючи од тісних черевиків; сукня лежить настовбурчено. Але вигляд у Івги поважний, гордовитий; вона трохи п'янька, але це й сприяє занадтій горделивості).*

Панас. *(П'яний).* Ні, не втічеш, пані! *(Рече).* Я, брат, і в покоях знайду. Ну, бариня, кажи последнее слово... Последне і кінець, не желаю далі...

Івга. Та чого ти причепився до мене? Ти хочеш, щоб сьогодні-ж полетів з економії? Ти договоришся...

Панас. Ой, боюсь, ой, рятуйте, налякала... Та дурна: я за ті гроші, що ти дала, тепер сам на пана заделаюсь. Ти мені дай ще сто, і я сам тебе покину, на чорта ти мені здалась. І даси! От лусну я на цьому місці, як не даси! Що? Ач сто бісів її мамі, зробили її паньою, а вона й кирпу гне! Викладай січас сто рублів, бо скличу всіх и обявлю, яка ти чесна була.

Івга. Та що ти, сказився? Що ти мені тут?! А дивіться... Дурак! Пошов вон! Свиня! З ким ти говориш? Ти знаєш, що я законна жона твого пана? Мерзалец! От січас пожаліюсь, і полетиш звідци, як пух. Пошов вон з комнат, дурак!

Панас. Ой, Івго, не задирай носа, бо одіб'ють...

Івга. Хто одіб'є? Ти? Гляди, щоб вам не поодбивали. Я вам тепер покажу! Ви недостойні сидіти тут, а не то що. Розкомарує тут... Всіх вижену зараз! Назбігалися. На дурничку нажлукатись усі хороші, а як плели на мене й підкопувались, так те забули.

Чекайте ви мені, мурляки, я вам тепер покажу. Чого тобі тут треба? Чого вилупив очі? Чого, мужик, заліз сюди? Пошов вон січас. А то покличу слуг і в шию виженуть. Геть к бісовому батькові!!

Панас. Ой, Івго, не дуже, бо покличу свідків.

Івга. Плювать я хотіла тепер на тебе й на твоїх свідків паршивих! Хоч весь мир клич. Сама скажу і не боюсь. Я тепер законна жона свого мужа, мурляко. А муж мій—то твій пан. А ти—мій слуга. І не смій мені тут патякати. „Сто рублів“. Та я тобі такі сто рублів покажу, що й своїх не впізнаєш. Які тобі сто рублів? За віщо?

Панас. За те саме, що й ті дала. Щоб мовчав, що ти моєю полюбовницею була. Забула?

Івга. Брешеш ти, свиня, нічого я тобі не давала. А як будеш наклепи плести на мене, так я тебе в Сібіряку зашлю. Як ти смієш такі слова на чесну жону свого пана говорить? Га? Хто ти єсть? Мужик, наймит. Пошов сцюдова, дурак!

Панас. Ну, ну, скоро в пани перебралася! Навчилася. Гляди тільки, щоб не каялась... (*Іде*).

Івга. Іди, іди... Ач, мурляки! Я вам покажу!

Панас. Жаль мені тільки Антося, що порадошний чоловік та з такою стервою собі світ зав'язав. Говори: даси?

Івга. Я тобі говорю: пошов вон!

Панас. Ой, гляди, зараз усім об'явлю. Не пожалію. Лучче так дай.

Івга. Пошов вон, не боюсь я тебе!

Панас. Н-ну! гляди-ж!! (*Рішуче виходить*).

Івга. (*Сама; схвильовано, але уперто й гордо ходить по хаті, часом з тривогою позираючи в сад. Панаса не видно. Івга сіда й розгорта книжку*).

Антось. (*З тим-же роззубленим, нерівним виразом на лиці з'являється з сіней. Побачивши Івгу, нервово стріпнується*). А, супруга! Що робиш тут? З книжкою? Читаєш? Молодчина, скоро навчилася. Може, й учителькою можеш бути? А, я й забув, ти в учительки не хочеш... Так, так... Ну, читай так...

Івга. А ти, як-би був порадошний муж, оборонив-би мене... Тут он усяка дрань обижає мене... Якесь мурло, хамло, приходить сюди і кидає на мене болотом. Що я полюбовниця твоя якась, чи що?

Антось. Ні, ні! Ти не полюбовниця, ні! Ти, твоя правда, моя законна жона. Але тільки тебе, здається, трудно обидить. Га? Ні, ти мені скажи, як ти могла так... Ні, нічого вже не говори. Не треба... Читай...

Івга. (*Ображено одвертається й дивиться в книжку*).

Антось. (*Підходить*). Інтересна книжка? Га? Хто-ж тебе навчив так держати? батенько твій, мабуть? Чи догори ногами інтересніше?.. Фу, що-ж це, госпode, таке діється? Це та Іся, що... Нічого не розумію... Як-же ти могла... Ні, ні, не треба... Годі, все знаю. Але що-ж це таке? (*Раптом вириває з рук книжку, штурляє її в куток і кричить*). Не смій! Скинь

зараз-же корсет і все це. На кухню забірайся! Падлюка! Убью!!

Івга (*Схоплюється, верескливим голосом, злісно*). Та ти чого на мене кричиш?! Чого кидаєшся книжками? Га? Я тобі не наймичка! Закон брав зо мною. Який! Учителькою... Гадюкою сичить на мене, що вчителькою йому не хочу бути. Не бачила щастя! Я в батька лучче жила, як твої учительки. Для того за тебе такого пішла, щоб в злиднях жити?

Антось. (*Хапа себе за голову і помалу виходить в сад*).

Мороч. (*Іде йому на зустріч, щось питає, Антось одніма руки з лиця, дивиться якийсь мент і, нічого не одповівши, іде далі, зникає*).

Івга. (*Розлютовано бігає по вітальні. Помітивши Морочинську, сіда й притуля хустинку до лиця*).

Мороч (*Входячи*). Ну, що тут у вас знов? Що тут було?

Івга. (*Плачучи*). Що я: наймичка якась, чи що? Кричить на мене. Взяла книжку, щоб обмахуватись, бо душно, а він... вирвав і он шпурнув... Трохи мене не бив... Усе за те, що я не хочу в учительки йти, а хочу хазяйством заніматись... Наче я наймичка яка... Закон брали, не з улиці прийшла... По закону...

Мороч. (*Тяжко зітхаючи*) Ну, нічого... Він випив трохи, ніколи не п'є, кинулось в голову. Та й ти трохи винна... Мабуть, ти раніше була з ним не така, як тепер... Ну, йому й неприємно. Ну, нічого, привикнеться...

Івга. Яка-ж я була? Яка була, така й є. Сам бачив. Я не просилася, сам ходив та просив, на колінах стояв, любов показував. Коли-б була любов, не став би такий за два дні, яка-б я не була... А то, наче наймичка...

Мороч. Та годі тобі вже! Всі знаємо, що не наймичка...

Івга. А чого-ж він? Що я йому зробила... Як повінчались, так і...

Мороч. Ну, годі, буде... Іди до гостей, негарно тут самій сидіти. Іди, Івго, іди. Та, може-б, другі черевики наділа, ці, мабуть, на тебе трохи тіснуваті? Ходити трудно...

Івга. Ні, вони мені якраз по нозі...

Мороч. Ну, як знаєш... (*Глибоко зітхає*).

З сіней входить Мак. Мак. за ним Гаврусь з папером в руці.

Мак. Мак. (*до Гавруся*)... Звичайно, звичайно... Слухай, Лено, ти мені вибач, але молю тебе: скажи, щоб мені дали коней...

Мороч. Ти таки хочеш їхати? Наробив та й тікаєш? Спасибі, братіку, все життя тобі буду дякувати. Влив нам молододі крови. Спасибі...

Мак. Мак. Лено!! Я тебе прошу... Прошу рахуватися з моїми нервами. Вони у мене не з дроту!

Гаврусь. Дядюшка! Ви-ж обіщали мені...

Мак. Мак. Лено!.. Чуєш? Дай мені коней...

Гаврусь. (*Образившись*). Ну що-ж!.. Тільки це не культурно і...

Мак. Мак. *(Скажено до його)*. Та ти мені даси спокій?!. Варвари ви! Забірайся геть з своїми віршами! Мучителі ви мої!! О, будь проклят той день, коли моя ідіотська голова рішила їхати сюди!.. Твої вірші паршиві, паскудні, безграмотні. Чуєш ти? Нікчемні, нездалі... Тобі не поетом бути, а соску смоктать. Варвари!.. *(Хоче бігти, але бачить, що в саду щось діється: всі збилися до купи і починають кричати. Потім з юрби виривається Антось, держучи за руку Івгу і тягнучи її до покоїв. За ними спішають Ст. Мак, котрий умовляє в чомусь, Клим, Панас Семен і інші. Всі н'яно кричать, розпитують одне одного, махають руками)*.

Мак. Мак. Що там?.. Що сталось ще?.. Ну... от скандал... Тільки цього не хапало...

Мороч. Господе! Що там? Ой, боже мій!

Антось. *(Тягнучи Івгу на веранді)*. Ні, ходім!. Ходім до матері. Я тобі покажу. Прилюдно покажу... А, дядюшка Макар!.. Ви, здається, хотіли бачить весільні народні звичаї? Ось я вам зараз покажу один. Іди!! *(Шарпає Івгу)*.

Івга. Та що ти мене шарпаєш? Пусту мене!.. Тату!!

Антось. Прошу, прошу і тата, прошу дуже! Панасе, де ти?

Панас. Ось тут!

Ст. Мак. Антоне! Чуєш, Антоне? Годі, не треба... Пусту, заспокойся...

Антось. Дядю, я спокійний, я тільки по закону буду... Мамо, не бійтесь. Я нічого страшного робить не буду... Панасе, іди сюди!.. Стій, ти!

Клим. (*Проштовхуючись наперед, вирива Івгу*). А це, а це, зась!! Зась, кажу! Какое маєте право знущаться? Га?

Антось. (*Скаженіючи*). А ти... Одійди мені.. Одійди, кажу, а то... Ти, поганець проклятий! Ти мені розбив все, що я... Я тебе уб'ю!! Іменно, гад. У-у!! (*Замахується*).

Клим. (*Одхиляючись*). Гвалт!! Рятуйте, убивають!!

Ст. Мак. Та тихо, чого кричите? Антоне, годі, говорю! Розійдіться, чого...

Мороч. (*Вся дріжить весь час*)... Антосю, сину мій... Не треба... Сину!. (*Хапа його за руки*).

Антось. (*Дивлячись на неї божевільними очима приходить трохи до себе*). Нічого, мамо, нічого... Зараз... Чекайте... Панасе. Я тільки хочу... Панасе, скажи прилюдно: була вона, ось ця дівка, твоєю полюбовницею? Говори сміливо!

Панас. (*Голосно*). Була. Ось свідки...

Івга. (*Лютю*). Ах, ти-ж босяк, злодій! Брешеш ти!

Антось. (*Шарпаючи її*). Мовчи! Твоє слово потім. (*До Панаса*). Дала вона тобі сто рублів, щоб ти мовчав? Говори!

Панас. Дала! ось свідки можуть...

Івга. Коли? Коли я дала тобі, щоб тобі так дихать дало! Ой, боже мій, що-ж вони зо мною роблять?! За що-ж вони з мене знущаються?!

Антось. (*До Іви*). Це все, що ти можеш сказати? Все? Ну, а тепер... забірай свого подлого батька і... геть звідци!! Щоб нога твоя ніколи не показувалась на поріг цього дому! Геть! Пошла!

Клим. (*Береться в боки, майже спокійно*). А підождіть-но трохи, паничику. Не дуже женіть. Позвольте вас спитаться: как ето так пошли вон? Хто ми вам такі, що пошли вон? Га? Ви челаек образований, ви должны понімать, що нема такого права, щоб пошли вон на свою жону. Ето беззаконіє! Вона по закону шлюб брала. Це вам не наймичка, що не схотів, та й пошла вон! Пожалуйте в суд, по закону, а не так. (*До Ст. Мак.*). Пане, ви челаек законний, що ето таке делается? Как так? Це всякий сукин син прийде, скаже щось, і сейчас пошла вон? Коли хоче, щоб ми пішли, пожалуйте на стіл десять тисяч карбованців! Пожалуйте! А тоді й пошла вон. (*До Панаса*). А тебе, прохвост, я судом буду. Ти можеш доказати свої слова? Можеш? Ти закон знаєш? Знаєш, що по закону за такі слова? З ким ти в іграшки зайшов?

Панас. Та я... А що-ж... Конешно, що можу... Тільки-ж як... Вона не зо мною одним, а все село знає...

Івга. Брешеш, падлюка!!

Клим. І все село в суд потяну! Ти мені по закону докажи...

Антось. (*Безсиліе, весь в'яне і тупо дивиться навкруги*). Та-ак...

Ст. Мак. Ну, годі, Климе... Потім поговоримо про все... Тепер розійдімось. Прошу всіх вийти до саду... Прошу, прошу... Буде все по закону, як хочете...

Клим. Тепер не кріпацтво, тепер все по закону, именно. Доказати треба. А нет—пожалуйте гроші. Дівчину ославили, та й пошла? Нет, я не позволю беззаконія! Не на того напали.

Мак. Мак. (*Підходячи до Антося, бере його за руку й тягне за собою*). Ходім, Антосю, ходім звідци.. Лено, Степане, скажи, щоб дали коней, ми їдемо в город...

Клим. Як-же це так? Позвольте! А жона как-же?

Мак. Мак. Одійдіть, чоловіче. Ви своє зробили, зробили по закону, тепер ми будем робить теж по закону. Жону візьміть туди, звідки вона прийшла, а самі забирайтесь...

Клим. Нет, так не буде... Я судом...

Мак. Мак. (*Не витримує свого спокою й скаженіє*). А кажу, що буде, чуєш ти?! Геть усі! (*Кидается з кулаками на Клима, дріжить весь, тяжко дихає. Гості поспішно задом висуваяться на ганок*).

Клим. (*Одсуюючись*). Не маєте права! Я судом... Пане! Глядіть...

Ст. Мак. Макаре! Макаре, не треба, не гарно... (*Одтяга його*).

(*Гості в саду; видно, як махають руками, шукають свої шапки, як палко балакають, збившись в купки*).

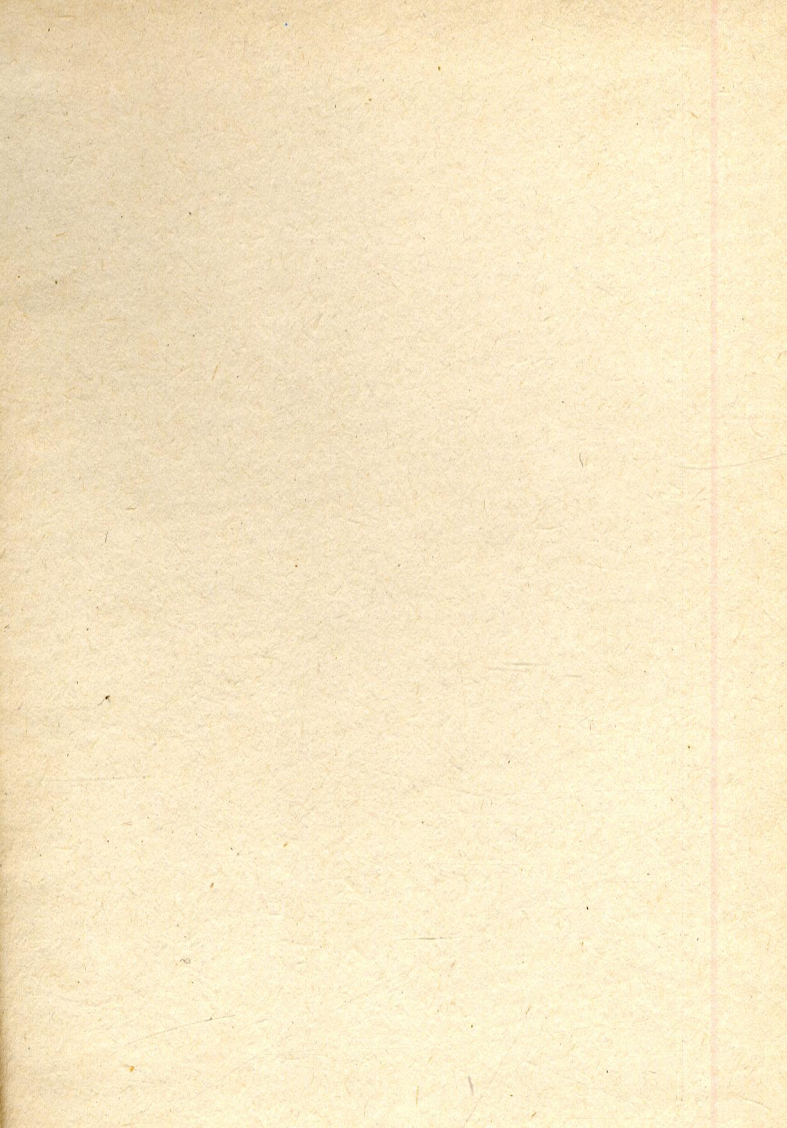
Антось. (Пада на стілець, закрива руками лице і кладе голову на спинку його).

Мороч. (Весь час плаче).

Мак. Мак. (Хапається обома руками за серце і злякано слуха. Потім обережно сідає, заплющивши очі).

Ст. Мак. (Ходить по хаті рівними, твердими кроками).

(Завіса тихо падає).



50 кр. (1986) 2 руб 40 коп

РА 711

КООПЕРАТИВНЕ
ВИДАВНИЦТВО „РУХ“

— ВИПУСТИЛО ТАКІ КНИЖКИ —

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА:

- 1) Карпенко-Карий: По-над Дніпром.
- 2) Карпенко-Карий: Батькова казка.
- 3) М. Кропивницький: Глитай абож павук.
- 4) В. Винниченко: Молода кров.

В СКОРІМ ЧАСІ ВИЙДУТЬ:

- 5) В. Винниченко: Панна Мара.
- 6) Карпенко-Карий: Наймичка.
- 7) „ „ Чумаки.
- 8) „ „ Хазяїн.
- 9) „ „ Лиха іскра.
- 10) Гр. Тогобочний: Борці за мрії.
- 11) Дитячий театр (збірка дитячих п'єс, дозволених до вжитку в школах Реперт. Радою Головполітосвіти і Соцвихом).

№№ 1, 2, 3, 6, дозволені Реперт. Радою Головполітосвіти до вистави тільки в редакції „РУХУ“.

ПІДРУЧНИКИ:

М. Плевако: Хрестоматія нового українського письменства, ч. II. рекомендована Соцвихом для вжитку в школах.

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО:

В. Винниченко: Повний збірник творів.

КНИГАРНЯ І ВИДАВНИЦТВО:

Харків, вул. 1 мая (Моск.) 10, „РУХ“.

В книгарні великий вибір українськ. літератури.

4. ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА 4.4.

В. ВИННИЧЕНКО

МОЛОДА КРОВ

КОМЕДІЯ НА 4 ДІЇ